XI. év. Budapest, 1906. december 20. 19. szám.

EVANGÉLIKUS CSALÁDI LAP

A lap ára egész évre 2 korona. Egy szám 20 fill. Egy lapnyi hirdetés díja 24 kor.

KIADJA A LUTHER-TÁRSASÁG

Szerkeszti

KOVÁCS SÁNDOR theol. akad. tanár.

Pozsony, Konvent-utca 11.

Megjelenik a nyári szünet kivételével minden hónap 15-én és 30-án.

A szerkesztőség bérmentetlen levelet nem fogad el s kéziratot visszaküldésre nem ad.

Kiadóhivatal: HORNYÁNSZKY VIKTOR hirlapkiadóhivatala, Budapest V., Akadémia-utca 4. sz., mely a hirdetéseket felveszi, a megrendeléseket nyilvántartja s a hiányzó számokat megkeresésre pótolja.

TARTALOM: Karácsonyi ének. *Győri Vilmos.* — Jézus születésének ideje. *Raffay Sándor.* — A betlehemi gyermekgyilkolás. *Dr. Masznyik Endre.* — A vallásosság és a nő. *Mokry Eszter.* — Hitért, hazáért. *Gagyhy Dénes.* Karácsonyi ének. *V. M.* — Karácsonyesti imádság. —*s.* — Zarándok útja. *Forgács Gyula.* — Jó könyvek. — Vegyes. — Luther-Társaság. — Hirdetések.

ÁRVÁK KARÁCSONYA.

KARÁCSONYI ÉNEK.

Napja boldog szent örömnek,
Újra eljövél tehát!
Újra látjuk Bethlehemnek
Hitre intő jászolát.
Benn a drága kisded alszik,
Fenn az ég világosul.
Angyalének hangja hallszik,
S a pásztor térdre borul.

Leborulunk ím előtted
Mi is áldott szent atyánk
Üdvözölni a ma jöttet,
A kiben megváltatánk.
És imádni áldva téged
S a te nagy hűségedet,
Hála szent atyánk te néked,
Áldva légyen nagy neved!

Angyalok zengő szavával
Egyesüljön énekünk!
E homályos éjszakával
Óh milyen nap kelt nekünk!
Fényt derít ez földre, égre,
Szerte foszlik a homály,
Hajnal ébred a vak éjre,
S még a menny is nyitva áll.

Óh, hogy e fényt megszeressük!
A világ világa ő.
Add a sírig őt kövessük,
Ő a legjobb vezető!
A ki jár az ő nyomában,
Annak üdvös útja lesz,
Élve, halva is, porában,
Mesterével áldva lesz!

GYŐRY VILMOS, 1838—1885.

Jézus születésének ideje.

Jézus születése emlékezetére szenteljük a karácsony kedves ünnepét. E százados, sőt ezredéves szokás, egészen megérlelte már bennünk azt a hitet, hogy a kis Jézus valóban december 24 és 25 közt, csendes, holdvilágos szép téli éjjelen érkezett meg az égből a földre. A pásztorok ott hevergettek a nyájaik mellett, a mikor a Megváltó születését hirdető angyal, követve a mennyei seregek sokaságától, elzengette a legboldogítóbb hirmondás után a legszebb dicséretet: *„Dicsőség a mennyekben Istennek, e földön meg békesség és az embereknek jóakarat!“*

Igen, de Krisztus Urunk születésének ünnepét nem mindig karácsonykor tartották. Kezdetben egynek vették a születést a megkeresztelkedéssel azért, mert akkor hangzott el Jézus felett az a szép zsoltári mondás: *„Te vagy az én szerelmes fiam, a kiben gyönyörködöm. Én ma szültelek tégedet“*. Sokáig hát a keresztelkedés emlékezetére rendelt ünnepen, vízkeresztkor emlékeztek meg arról a nagy áldásról is, a mely az emberiséget Krisztus születésével érte.

Aztán e miatt lassanként teljesen elfeledték Jézus születésének a valódi napját. Úgy, hogy a második század végén már nem tudták többé megállapitani. Pedig számitgatták sokat, de eredmény nélkül. Némelyek január 6-ra, mások március 25-re vagy 28-ra, ismét mások április 20-ra vagy május 20-ra, majd november 8-ra vagy 17-re számították ki, mig a legtöbben s ezek után a hivatalos egyház is, december 25-re tették Jézus születésének napját. Ezen a napon ünnepli ezt a nagy áldást a nyugati egyház 354 óta, a keleti egyház pedig 451 óta.

Hogy miért tették Jézus születése napját épen december 25-re, mikor erről bizonyosat senki sem tudhatott, annak nagyon sok mindenféle oka van. Ezekre azonban most nem akarok kitérni, más alkalommal majd elmondom apróra. Most csak azt a kérdést szeretném a lehetőség szerint megvilágitani, hogy Jézus születésének ideje télre, vagy tavaszra esett-e?

Azt olvassuk, hogy a pásztorok kint háltak a mezőn nyájaik mellett, a mikor az Úr születését az angyal meghirdette. Lehetséges-e ez télen is? Lehetséges, a mennyiben Palestinában nincs oly szigorú tél, mint nálunk, pedig nem egyszer megesik, hogy mi is kint teleltetjük a jószágot, ha az idő nem borit mindent hóval s nem fagyasztja csonttá a határt. Rendszerint azonban Palesztinában sem verték ki a nyájat télire, hanem novembertől márciusig födél alatt tartották.

Nem annyira a hideg, mint inkább a sok eső tette ezt szükségessé. De azért nem lehetetlen, hogy a születés éjjelén, ha mindjárt télben történt is az, a pásztorok csakugyan a mezőn háltak. Van azonban más körülmény is, a mi a születésnek télen való történtét nemcsak valószinűtlenné, hanem egyenesen lehetetlenné teszi.

Evangéliomaink azt mondják, hogy Jézus születése azért történt Betlehemben, mert szülei valami összeirás végett elhagyták lakóhelyüket és József családjának fészkébe, a júdeai kis Betlehembe zarándokoltak. Olyan összeirást, a mely a népet békés otthonából, meleg fészkéből kikényszeriti, télvíz idején nem tartottak soha. Galilea nem esett valami közel Júdeához. A közlekedés sok nehézséggel járt akkori időben, lehetetlen hát, hogy Jézus szüleit bármiféle hatóság télen kényszeritette volna a hosszú és fáradságos vándorlásra.

Azután meg mivel nem volt helyük a vendéglátó házban, egy istálóban, vagy az apokrifus elbeszélések szerint egy útszéli barlangban húzták meg magukat. A kettő voltaképen nem igen különbözik, mert az istáló rendszerint domb vagy hegy oldalába bevájt helyiség volt azon a vidéken. De az apokrifus elbeszélések szerint munkások is voltak a mezőn, a kik épen étkeztek, a pásztorfiú meg ott itatta nyáját a patakban, a madarak ott szálldogáltak a levegőben. Élet volt a mezőn mindenütt, a mi pedig télen lenni nem szokott.

Aztán Lukács evangélioma elbeszéli, hogy Mária a szokásos, törvényszerű 40 nap mulva a gyermekkel együtt felment Jeruzsálembe áldozni, a honnét ismét visszatért Betlehembe. Majd jönnek hosszú zarándokútról a keleti mágusok, a kik pedig

télvíz idején semmi esetre sem indultak volna útra. Némely tudósítás szerint ezek a mágusok Damaskus vidékéről zarándokoltak Jerusálembe, majd meg Betlehembe. Onnét pár hét alatt, mig a törvény szerint való 40 nap el nem telt, kényelmesen elmehettek Betlehemig. Azután tüstént vissza is fordultak. Eltávozásuk után azonban József is mindjárt útnak indult a gyermekkel és annak anyjával Egiptomba, hogy az angyal meghagyása szerint Herodes haragja elől kitérjen. Mindez a sok utazgatás télvíz idején nem történhetett s így minden valószinűség a mellett szól, hogy Jézus nem télen, hanem az évnek más szakában született.

Hogy Krisztus születése emlékezetére épen a Karácsonyt, december 25-ét ünnepli az egyház, annak alapja puszta számitás. És pedig az a számitás, hogy mert a teremtés legelső munkája a világosságnak a sötétségtől való elválasztása volt, az csak a nap-éj egyenlőség idején és pedig az életfakadás korszakában, tavaszszal történhetett, ebből folyólag minden életnek is, melyet közvetlenül Isten fakaszt, ekkor kell kezdődnie. Jézus élete is március 25-én vette kezdetét. Az élet azonban nem a születéssel, hanem a fogamzással kezdődik s így Jézus születésének december 25-re kellett esnie.

Igy jutottak el december 25-re, de a csaknem négy századig tartó ingadozás mutatja, hogy e tekintetben nem állottak a biztos történelmi alapon, sőt hogy igen sok nyomós körülmény szól a mellett, hogy Jézus nem télen, hanem az esztendő más szakában született. Ez a körülmény azonban Jézus születésének kedves örömökkel teljes ünnepének sem báját, sem melegségét, sem családias édes örömeit nem zavarhatja.

Raffay Sándor.

A betlehemi gyermekgyilkolás.[1]

Akkor Herodes látván, hogy a bölcsek kijátszották, szerfölött felháborodék és küldvén, levágata minden gyermeket Betlehemben és annak egész környékén, két esztendőtől fogva és azon alul . . . Máté 2, 16.

A napkeleti bölcsek nem fogadták meg a gonosz Herodes szavát. Hogy hódoltak a kis gyermeknek s kitárván kincsüket, adának neki ajándékokat, aranyat, tömjént és mirrhát — a szent iró szerint — „Istentől álomban megintetvén, nem tértek vissza Herodeshez, hanem más úton mentek vissza hazájokba.“

Innen túl azután nem is tudunk róluk semmit. Hová tűntek, hová lettek, nem mondják azt el nekünk sem az evangelisták, sem senki más. Még az őshagyomány is mélységesen hallgat róluk.

Pedig alkalmasint ők voltak az elsők, a kik Józsefet Herodes fondorlatára figyelmeztették, mert alig hogy távoztak, József szintén álmot látott. Mint a szent iró beszéli: „Az Úrnak angyala megjelent Józsefnek és mondá: kelj föl, vedd a gyermeket és annak anyját és menekülj Egyiptomba és légy ott, a mig mondom neked, mert Herodes halálra keresi a gyermeket“. És József csakugyan útra is kelt és vitte a gyermeket és annak anyját s még azon éjszaka elment Egyiptomba.

Útjáról a szent irók szintén hallgatnak, de annál többet beszél a kétes értékű hagyomány Az ú. n. apokrifus iratok: a Jézus gyermekségének arabs evangélioma, a Mária születésének története és Józsefnek, az ácsnak története csodálatosnál csodásabb útközi eseményekről regélnek. Hogy a merre mentek, a kis gyermek láttára a szembejövő lovas harcosok mind térdre borultak, a vadállatok, az oroszlánok és tigrisek, mint a bárányok úgy megszelidültek, a pálmafák meghajoltak s datolyákkal kedveskedtek; virágok illatoztak, források dagadoztak. Majd elbeszélik, hogy a nagy út csodálatosan megrövidült s hogy, a mint Egyiptom földére léptek, az összes bálványistenek ledőltek és arcra borultak, a bélpoklosok és ördöngősek meggyógyultak.

Sőt azt is tudják, hogy a szent család útközi fáradalmait Heliopolis eperfái alatt, a Mataree forrásánál pihente ki s hogy végre Kairótól északkeletre, Memfisz kapuinál telepesett le. Ott még ma is mutogatják azt a kutat, a melyből Jézus friss vizet merített és azt az odvas fügefát, a mely alatt pihengetett. Sőt egy templomot is emelt e helyt a kegyelet, a melyben három sirboltot szenteltek a szent család három tagjának.

A mi szent íróink, közelebb Máté (mert ezt a történetet csakis ő közli) mindössze annyit jegyzett fel, hogy József Egyiptomban maradt mind Herodes haláláig, hogy beteljesedjék, a mit az Úr mondott a próféta által, a ki így szól: „Egyiptomból hivtam ki az én Fiamat“.

Hanem igenis arról a rémes esetről, a mely a szent családnak Egyiptomba való menekülése után Betlehemet melységes gyászba boritá, arról már többet is mond a mi szent irónk.

Mikor Herodes látta, hogy a napkeleti bölcsek őt rászedték, szerfölött felháborodék és iszonyatos tettre határozta el magát. Gyanakvó és féltékeny természete ösztökélte, hogy úgyvélt versenytársát, a zsidók megszületett királyát eltegye láb alól. Azt meg nem tudhatta, hogy hol van e király, de azt tudta, hogy ez a király még csecsemőgyermek. Kiadta tehát a parancsot, hogy Betlehemben és környékén minden gyermeket két esztendőstől fogva és azon alul öljenek meg. A mi meg is történt, hogy beteljesedjék, ami mondatott Jeremiás próféta által, ki így szól: „Kiáltás hallatszék Rámában, sirás és jajgatás és keserves zokogás, Rákel siratja gyermekeit s nem akar vigasztaltatni, mert odavannak“.

Igen, hogy beteljesedjék! Egykor az ős hajdankorban az a hely már tanuja volt egy gyászos esetnek. Mikor Jákób Kanaánba jött s felesége, Rákel útközben utolsó gyermekét, Benjámint szülte, a fájdalom e gyermekének élete az édesanyja életébe került. Rákel meghalt s épp a Betlehembe vezető út mellett temették el.

Rákel az Efraim törzs anyja vala s Betlehem épp e törzshöz tartozott. A próféta ezt a Rákelt

[1] Mutató szerzőnek most megjelent „Jézus élete“ c. művéből.

kelti ki sírjából, hogy sirassa gyermekeit, midőn a fogságba hurcolják őket. De az Isten megvigasztalja őt, tudtára adván, hogy gyermekei majd visszatérnek onnét.

Hát a mi szent irónk megragadó poezissel ez őstörténetet alkalmazza a betlehemi gyermekgyilkolásra. Nem akkor, — most teljesedtek be igazán a próféta szavai. Nem akkor, — most siratja s sirathatja Rákel gyermekeit, mert ezek többé nem térnek vissza és nem vigasztalódik meg, mert odavannak.

Ne kutassuk — úgy sem is vezetne célra — mi a való a betlehemi gyermekgyilkosság történetében. Ne próbáljuk igazolni más hasonló esetekre való hivatkozással sem. Egy bizonyos s ez az, hogy Herodes jellemével teljesen összevág. De bizonyos az is, hogy ez a történet egy magasabb eszmét is hirdet és ez az eszme, hogy a Herodesek az isteni igazságot már bölcsejében igyekeztek mindig megfojtni és kipusztitani, de mert maga az Isten őrködik az ő igazsága felett, gaz merényletök sohasem sikerült és sohasem is fog sikerülni.

Hogy sikerült volna magát az örök igazságnak fejedelmét eltenni láb alól? Sőt épp ellenkezőleg, Herodes pusztult el csúfos, undok módon. Őt sujtotta le a hatalmas Isten büntető karja. Fertelmes és kínos nyavalya ölte meg: elevenenették meg a férgek a jerikói pálmák között épült fényes királylakban.

Halálának híre eljutott Egyiptomba is. Józsefnek, szent íróink szerint, megint az Úrnak angyala adta ezt tudtára álomban, mondván: „Kelj fel, vedd a gyermeket és annak anyját és eredj Izrael földére, mert meghaltak, a kik a gyermek élete ellen törtek vala.“ S József engedelmeskedett az angyali szózatnak. Fölkelvén, vevé a gyermeket és annak anyját és méne Izrael földére. De ezúttal már nem Betlehembe. Oda nem mert menni, mert értésére esett, hogy Judeában Herodes gaz fia, Arkelausz lépett a trónra. Visszament hát Galileába és ott újra régi lakóhelyén, Názáretben telepedett le, hogy beteljesedjék, a mit a próféta mondott: „Názáretinek fog hivatni“.

Dr. Masznyik Endre.

A vallásosság és a nő.

Földi létünk tekervényes útain két nőalak közeleg egymáshoz. Az egyik — földi lény, — egy fiatal leány, porból teremtve, röghöz kötve, szenvedésre képesitve. Csupán egy jelensége a természetnek, egy jelentéktelen kereke a világgépezetnek, egy paránya a nagy mindenségnek — és önmagában mégis egy egész kis világ.

A mi gyönge rajta, az földi; a mi világot alkot benne, az égi.

És a mindeneknek alkotója az égi tartalomnak vonzó porhüvelyt adott. Külseje a földiek között első helyet biztosit neki. Járása könnyed, alakja hajlékony, mozdulatai lágyak, arca szelid, szemei — oh azok szinét meg sem látjuk, azok már az égi világ fényétől csillognak. Ott ragyog a lelke, mely a minden szépre való hajlandóságot árulja el. Olyan az, mint egy mennyei kert, telve a legkiválóbb fajta palántákkal. Minden nemes érzelemből van benne egy-egy kis hajtás: a hálából, a könyörületességből, a szeretetből, az irgalomból, az önzetlenségből, az áldozatkészségből, az igazságszeretetből, a becsületérzésből. Igaz, hogy még gyöngék, de csak ápolásra, gondozásra várnak, hogy pompás növénynyé fejlődjenek. Az egész kis világ légkörét, éltető elemét a reménység képezi.

De van e lakók között egy, a melyik valamennyi között a legfejlettebb, a legerőteljesebb, mely már szinte uralkodóvá válik, s ez — a vágy a boldogság után. A boldogság után, a mit pedig nem is ismer, mibenlétét nem tudja, az odavezető utat csak keresi, de a mit elérni minden törekvése. Máris elárulja egész lénye, hogy ez a vágy hatja át minden gondolatát, ez irányitja minden lépését.

Ime a fiatal leány, a ki gyönge testi erővel, szép reményekre jogosító lélki világgal s a boldogságra törő vágygyal bolyong az élet utain.

A másik nőalak égi jelenség. Vakító ragyogását halandó szeme nem látja, hatalmát földi lény értelme föl nem fogja, de áldásos hatása az ember szivét megnyugtatja, felemeli. Ez a hit.

— Te szép földi tünemény, állitja meg a „hit“ a leányt, — mondd, merre igyekszel, utad mely célhoz vezet?

— Célomat úgy hivják, hogy: boldogság. Belső világom lakói közül csak ez hiányzik még s mégis úgy érzem, mintha lelkemet, míg ezt el nem érem, csak úr töltené be. Mind a nemes hajlam, mely benne életre vágyik, a boldogság nélkül csak tengődik, tán el is pusztul. Csak ez, csak a boldogság kell nekem! — s a leány arca kipirult a vágytól, szemeiben a reménység tüze gyulladt ki.

— Szép gyermekem, te úttalan utakra készülsz, bebolygod az egész világot, hogy célodat elérjed, pedig a boldogság itt van a közeledben, úton-útfélen, minduntalan és mindenkinek kinálkozik.

A leány hihetetlenül rázta fejét. S már tovaakart sietni megkezdett útján, mikor a „Hit“ szeliden átkarolta, jóságos érzéssel árasztotta el szivét és igy szólt:

— Hiszed-e az Istent?

Tanitottak hinni, de úgy érzem, hogy föl nem foghatom.

— Tudod-e, hogy Isten maga a tökéletesség?

Mondták, de egészen nem értem.

— Hallottad-e, hogy az ember feladata a földön Istenhez közeledni, hozzá hasonlóvá lenni?

Tudom, de hogy érjem azt el?

— Figyelj szavaimra.

Azok a kisded palánták, melyek lelki világodban fejlődésre, pompázásra várnak, azok nemes érzelmek, melyek mindegyike Istentől ered s mindegyike magából Istenből való égi szikra, mely, ha bensőnkben fellobog, Istenhez hasonlóvá tesz bennünket. E nemes érzelmek összesége, legtökéletesebb foka maga az Isten. E nemes érzelmek ápolása, nagyranövelése — közeledés Istenhez.

Fogadd be égi lakóid közé az igaz vallásosságot. Ez egyrészt erő, melynek segitségével lelkedben a nemes érzéseket felvirágoztatod, másrészt vágy, mely Istenhez, a tökéletesedéshez vonz. Ha

ez a vágy vezérel, útirányodat meg fogod változtatni s akkor nem a boldogság felé rohansz hasztalan, hanem Istent s a tökéletesedést keresed. De mindannyiszor, valahányszor Őt megtalálod, megleled a boldogságot is.

A „Hit“ eltűnt. A leány világosodó elméjében nagy feladat körvonalai kezdtek derengni női, önérzetét nagy küldetés sejtelme rezegte át.

Még nem fogott fel mindent, de az a három tanítás erősen befészkelte magát tudatába, először: hogy az Isten minden nemesnek az összesége és legtökéletesebb foka; másodszor: hogy az ember feladata Istenéhez mennél jobban hasonlítani; s végre, hogy a ki Istent megtalálja, az megleli a boldogságot is.

II.

A leányt most már nem bolyongni látjúk többé, belehelyezte őt a Gondviselés a többi közönséges ember sorsába.

Ott ül egy szegényes, egyszerű szoba ablakánál, szorgalmasan foltozgatja kis testvérkéi ruháit. Azok még vígan, gondtalanul játszadoznak, az ő arcát már megkomolyította a munka. Szemei most is az égi fénytől ragyognak, de e fény már nem vágyat és reményt árul el, hanem hitet és megnyugvást.

Megszokta, hogy munkálkodás közben gondolatait ne a külvilág foglalkoztassa. Tudta már, hogy annak kábító zaja, színgazdag pompája, ezer szórakozása éppen az a csalóka út, melyen a boldogságot hiában keressük. Rászoktatta magát, hogy munkálkodás közben a saját cselekedeteit vizsgálgassa, fel-feltünő érzelmeit, indulatait bírálgassa, fékezze, irányítsa, fejleszsze, szóval, — hogy menynyei kertjét gondozgassa. Égi világának nemes paránti közül a „kötelességtudást“ neveli most. S mennél többet fáradozik övéi körül, mennél nagyobb áldozatokat hoz e feladatának, annál jobban tökéletesedik lelkében ez az erény. Vannak pillanatok, mikor hálás szívvel köszöni meg Istenének azt a boldogító érzést, a mit kötelességünk hűséges teljesítése okoz.

S a nehéz munka végzése közben mily bő alkalma nyílik más szép érzelmek ápolására! Öreg szüléinek, kis testvérkéinek, ép olyan az ő szeretete, mint a nagy természetnek a napsugár. Jól tudta a leány, hogy két keze munkájával csak a testük táplálékát nyújthatja a kicsikéknek, de lelküket csak a szeretet melegénél népesítheti be nemes hajlamokkal.

S mily terebélyes fává fejlődött ezalatt az ő égi világában a szeretet! A hol pedig ez elhatalmasodik, ott biztos gyökeret ver magának a jóság, mely csak a szeretet árnyában tenyészik. De ott virágzásnak indul a türelem is, pedig különben de nehezen tud nagyra nőni s minduntalan kiveszéssel fenyeget. Ott találod, mint a szeretet hű társait a gyöngédséget, a béketűrést, a nagylelkűséget, az áldozatkészséget, a könyörületességet. Nem palánták többé, duzzadó, egészséges, fejlett növényei a mennyei kertnek. — Minden egyes nemes érzésének tökéletesítése közben isteni érzés fogja el a leányt, s lelkét betölti a boldogság.

Boldog, ha gyöngedségében öreg szüléi örömüket lelik, boldog, ha önfeláldozásáért testvérkéi hálás szívvel csüggnek rajta, boldog, ha hibáikról türelemmel leszoktatja őket, boldog, ha felebarátaival békességben tud élni, boldog, ha másnak segítségére tud lenni, boldog, ha filléreiből a szegényeknek is tud juttatni, boldog ha embertársai igazságtalanságát őszintén meg tudja bocsátani! — Oh hány és hány alkalma van arra, hogy önmagát tökéletesítve, megtalálja a boldogságot!

Mindezt azonban nem könnyen éri el. Az ő lelkében is fel-felüti a fejét az ellenség: a kishitűség, az elégedetlenség, az önzés, az irigység és más. De van neki egy biztos fegyvere, annak segítségével, annak erejével mindég legyőzi azokat, mindég leküzdi önmagát. S tudjátok, mi volt ez a fegyver? — A vallásosság. Igen, a vallásosság, az volt önnönnevelésének éltető ereje, az volt cselekedeteinek vezércsillaga, a vallásosság adott szívének vígasztalást, a vallásosság adott tökéletesedésének szárnyakat!

De ne higyjétek, hogy a jó embert sohasem éri nagy csapás. A vallásos leány hitét megpróbálta az Úr, mikor az öreg szüléket, csaknem egyszerre magához vette. Nagy Isten, de lesujtottad azt a hozzád közelgőt! — A földhöz tapadók első lázító gondolata volt: hát érdemes jónak lenni? Mit vétett az a szegény leány, hogy a sors ilyen mostohán bánt el vele?

S hogy megrendült egész belső világa, hogy összekúszálódtak szép kertjének növényei, hogy elkomorodtak nyájas szemei! A nagy viharban elsötétült minden s ő egy erős törzset keresett, a min felegyenesedhessék. Keresett, s megtalálta — a bibliát. Felütötte, lapozgatott benne s most elmereng Pál apostol gyönyörű tanításán: „Azoknak, a kik az Istent szeretik, mindenek egyaránt javokra vannak.“ Gondolkozik, magyarázza, a saját életére alkalmazza, megkisérti az Úr szándékait megérteni, keresi Istent s szenvedéstől megtört lelke kezd felemelkedni. Felismerte a fájdalom leküzdésében a tökéletesedés újabb eszközét.

S a biblia ezentúl kedves társa lesz. Naponta egy-egy mondás belőle újabb tartalmat ad gondolatainak. Hányszor emlékezik meg hálás szívvel arról, a ki a bibliát mindannyiunknak érthetővé tette! Mily szépen beszél testvéreinek Luther Mártonról s tanítja az értelmesebbeket eképen: Nem tapogadtódzunk, nem tévelygünk többé, a jobbulásra törekvő léleknek megvilágitja az utat a biblia. Majd ha felnőttök, — oktatja őket tovább — s fel tudjátok fogni, meg tudjátok érteni, vegyétek kezetekbe gyakran a bibliát. Ne szórakoztató könyvnek tekintsétek, mert úgy jártok, mint azok az emberek, a kik azt mondják: No most a bibliára került a sor, elolvasom, had látom, mi van benne. — S olvassák, olvassák, úgy, mint más könyvet, egyik fejezetet a másik után s nem tudom mi jobb, ha félbenhagyják s úgy teszik félre, vagy ha végig olvassák s akkor mondják: No én ebből vajmi keveset értettem meg. Ne olvassatok belőle tovább, csak addig, mig egy szép tanításhoz értek, aztán gondolkozzatok felette, száll-

jatok magatokba, vessétek emlékezetetekbe. A biblia nem olvasmány, a biblia lelki táplálék,

Így tanitotta, nevelte testvéreit a leány. S a közben, hogy őket lassacskán átadta az életnek, önmagában mind nagyobbra növelte a mennyországot.

III.

S telnek napok, múlnak évek. A hitbuzgó leányt, mint vallásos asszonyt látjuk viszont. Menynyei kertjében pompájában áll minden, de azért lelki életének fejlődése még most is folyamatban van. Hisz minden új helyzet az életben új érzelmek csirázását indítja meg.

A mit a saját tökéletesedésével elért, azt most gyermekében gyümölcsözteti.

Legfőbb, de nem legsürgősebb dolga volt neki gyermeke szivébe a hitet elültetni. Nem imában tanitotta meg először értelmetlen piciképét az Isten nevére, jól tudta, hogy az annak csak puszta szó s az ő mélységes vallásossága tiltakozott az ellen, hogy a hit s a vallásosság bármikor és bármely korban is csak puszta szóban, szokásokban, vagy külsőségekben nyilvánuljon. Azt akarta, hogy Isten fogalma, ismerte önként fejlődjék a gyermek lelkében, azt akarta, hogy az ima e megismerés eredménye legyen.

Mikor gyermeke értelme oda fejlődött, hogy a természet egyszerű jelenségeit észrevette, akkor az anya elkezdte vele együtt e jelenségek fejlődését megfigyelni. S e megfigyelés közben mennyi nagyszerű eseményre bukkantak s hányszor kiáltott fel a gyermek elragadtatásában: jaj de szép. Milyen önkéntelenül fogant meg lelkében az őszinte csodálat a természet iránt s milyen önkéntelenül találta meg ő maga is a bámulatra méltót. — Eltünődve kérdezi egyszer, hogy találja meg a fecske a fészkét mikor visszajön, — vagy máskor — hogy bir ez a gyönge ibolya ebből a kemény földből kibujni? S mennyire gyönyörködik, mikor a fákat virágpompájukban látja s mint örül, mikor édes anyja megigéri, hogy mindennap meg fogják nézni azokat, mert „majd meglátod mi lesz belőlük". S a vallásos anya megösmerteti gyermekével a természet törvényeit is. Megfigyelik együtt a virágfakadástól kezdve a gyümölcsfejlődés minden mozzanatát, s mikor az éretlen, zöld gyümölcsöt kissé megizlelteti a gyermekkel, azt is csak azért teszi, hogy majdan az érett gyümölcs ne csak ingert keltsen benne az elköltésére, hanem kellő csodálatot ébreszszen ismét a természeti erők iránt.

S mikor a gyermek elragadtatásában először kérdezte: anyám ki csinálta ezt? — akkor mondta neki először, hogy az Isten. S az „Isten" most nem volt puszta szó, összeforrott a gyermek lelkében egy érzelemmel: a csodálattal. — Oh mennyi kérdéssel árasztotta el most a gyermek tudvágya az anyát! „Hol van az Isten, milyen az Isten?" Egy pici oktalan gyermeket el sem lehet hallgattatni ilyenkor, s feleletül a képtelennél-képtelenebb válaszokat kapja, az értelmesebbnek mondhatta az anyja: most ne kérdezz többet efelől, még sokszor fogunk Istenről beszélni, akkor majd magad jössz rá sok mindenre.

Ezentúl a természet megfigyelése közben gyakran beszélhettek az isteni erőkről s a gyermek lelkében a bámulatból áhítat, mikor pedig a javát érezte, az áhitatból szeretet fejlődött Isten iránt. Ilyenkor fakasztotta fel az anya a gyermek lelkéből az imát.

Mindez lassan ment. Az értelem fejlődésének ismét magasabb fokán megtanitotta a vallásos asszony gyermekét arra, hogy ő is egy tagja a nagy természetnek. S megindult az önmegismerés, az önvizsgálat. S arra jöttek a testi jelenségek, azok feladatai, azok szükségei, azok törvényei' s azok csodálatraméltóságában mindég felismerték a Teremtő nagyságát. Oh, a ki mindenben megtalálja Istent, az nem szennyez be semmit sem hitvány, közönséges emberi felfogással.

Végre elérkeztek a gyermek lelkének, mennyei kertjének megismeréséhez s megkezdődött a nagy munka: az önnevelés. Mikor a kis lélek megtanult magábaszállni, mikor örömét lelte helyes cselekedeteiben, mikor őszintén egy-egy rossz indulatot diadalmasan legyőzött, sőt röstelkedett egy-egy hibája felett, mikor már kezdte megérteni, hogy nem az a főfeladatunk a földön, hogy mennél jobb dolgunk legyen, hanem hogy mennél jobbak legyünk — szóval, mikor így elkezdte mennyországát felépiteni, — oh te vallásos asszony, értem, hogy porba hullasz Istened előtt s túláradó szivvel köszönöd meg, hogy megtaláltad ezt a — talán legnagyobb — boldogságot is.

Es te boldog gyermek, sejted-e, hogy a te boldogságod mennyivel értékesebb, mint azok-é a gyermekeké, kiknek gondos szüleiktől nyert összes javuk a szép ruha, a sok játék, a kitünő táplálás s az úgynevezett jó nevelés, a miből még az ima s a templombajárás sem marad el, csak épen — az igazi vallásosság. A vallásosság, a mit pedig nem pótól semmi. Melynek helyébe hiában biztositjuk gyermekünk jövőjét vagyonnal, állással, kitünő képzettséggel, jó példaadással, sőt még a becsületre neveléssel sem, mindezt meginogtatják az élet viharai. Avagy nem láttatok még embert vagyonilag hirtelen tönkremenni, s aztán a bűn útjára térni, nem hallottátok még, hogy jó állású embereket megszéditette a kinálkozó alkalom? Nem rendültetek meg még, mikor jó nevelésű ifjak elzüllését olvastátok, nem szorult össze a szivetek, mikor minden jóval elhalmozott leányok szivtelenségét, hiúságát tapasztaltátok? Nem mindennapos jelenség-e a kétségbeesés, a zúgolódás, az elégedetlenség még ott is, a hol pedig a szülők mindent elkövettek, hogy gyermekeiket boldognak lássák?

Igaz, hogy láttuk már a vallásos emberek hitét is megrendülni. Nagy szerencsétlenség, nagy csapás, nagy betegség, ritka emberben nem csökkenti az Istenbe vetett bizalmat. De az igazi vallásos ember felocsudik az első biztató fénysugárnál, készségesen engedi át magát újra e felemelő, minden rossztól megoltalmazó érzésnek s védőbástyául állitja maga elé Jézus szavait: Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes!

S hogy van az, hogy oly kevesen vallhatják kincsüknek az igazi vallásosságot?

Feleljünk rá őszintén. Mert oly kevés az igazi

vallásos nő. Éppen a nő, kinek hivatásául rótta a teremtő gyermeke nevelését, ki tehát első sorban köteles annak jövőjét, annak egész életét erre a legbiztosabb alapra fektetni. A vallásosságot pedig sem ékesszólással, sem tudománynyal, sem fenyegetéssel, még szoktatással sem lehet a gyermek lelkébe elültetni, hanem egyedül csak magával az igazi meggyőződésből eredő vallásossággal.

Ezért tudta a vallásos anya gyermekét vallásossá nevelni.

Kisérjük-e még tovább is figyelemmel a vallásos asszony életét? Elmondjam-e, hogy ő a világ követelményeinek is eleget tesz, hisz azért helyezte a Teremtő az embert a földre, hogy a földiek között tanuljon az égieknek élni. De a világi örömök neki csak futó szórakozások, lelkére csak az gyakorol mélyebb benyomást, a miben valami magasabb, valami isteni nyilvánul. Állandó kötelességének tekinti, hogy ne csak családjának és önmagának éljen, hanem embertársainak is, arra pedig már a vallásossága tanította, hogy felebarátai közül először is azoknak áldozza tehetségeit, a kik valamiben szükséget szenvedtek. Ott volt, a hol vigasztalni kellett, nem vonta meg tanácsát a tudatlantól, felkarolta az elhagyatottat, ruházta a ruhátlant, szivére vette a nyomorultak sorsát, gyógyította a testi- lelkibetegeket, Istenhez vezette a hitetleneket.

Kinek nincsen egy hosszú életen keresztül minderre talán többször is alkalma? Ki nem érezte ilyenkor, hogy isteni munkát végez, kinek nem emelkedett lelke közelebb Istenéhez, a kinek nem töltötte be szivét ilyenkor a boldogság?

Oh kövessük a vallásos nő példáját! Hiszen a nő vallásosságán alapszik nemcsak lelkének nemessége, nemcsak hivatásának mennél tökéletesebb betöltése, hanem az egész társadalom erkölcsi színvonala; az egész társadalom erkölcsi boldogulása.

Ne felejtsük tehát, hogy a vallásos nő célja az isteni tökéletesedés, odavezető útja — a lelkivilág felépitése, munkaterve — hozzátartozói s embertársai boldogitása jutalma — az Istenbevetett rendithetetlen hit általa saját boldogsága.

Énekeljünk hát vele mi is igaz meggyőződéssel:
Erős vár a mi Istenünk!

Mokry Eszter.

Hitért, hazáért.

Irta: **Gagyhy Dénes.**
(Folytatás.)

Bocskay követe hiven átadta az üzenetet gazdájának, a mi új reményt és biztatást csatolt erős elhatározásához.

14-én délben mozogni kezdett a magyar tábor a szalárdi mezőkön. Menetvonalba fejlődve, nagy gyorsasággal, nem szólva senkinek semmit, még a parancsadók nagy része is tájékozatlan volt — felkerekedett a diószegi úton s erőltetett menetben az ellenség felé tartott. Mert azt mindenki tudta, hogy a német sereg derékcsapatai Diószeget szállották meg. A féléenkebbek és kislelkűek kétség felé hajlottak, szerettek volna irányt változtatni, de a vezér szigorú parancsa, meg a szégyen mégis megtartotta azon a csapáson, a melyiken elindultak. A vacsora-csillag már beragyogta az égboltozat alját, mely az elhunyó naptól olyan veres volt, mintha lángbaborult volna körülötte az egész környék, mikor mintegy kétezer lépésre értek Diószeg alá. Bocskay óvatosan szétosztá seregét, megmagyarázta mindeniknek a teendőjét, kijelölte a helyet és irányt, a hol támadnia kell. Maga annak az ötszáz vitéznek állott élére, kikkel Sólyomkő várából kivonult.

Halk kürtszóra megindult az egész sereg, középen Bocskay és a sólyomkői bandérium. A jobb szárnyon a bihari csapatok, balfelől az útan csatlakozott harcosok truppja, a mely szintén alig volt több öt-hatszáz embernél. A faluhoz értek, de nem mentek be, hanem oldalt kerültek a diószegi rétnek, a hol gyanútlanul, henyén heverésztek gróf Belgijoso-Barbiano zsoldosai az őrtüzek mellett. Még a kiállitott posztok is lanyhán végezték teendőjüket, inkább szúnyókáltak, mint szanaszét vigyáztak volna, a mint kötelességükben állott. Ugyan, ki jönne most ide, — gondolhatták — hogy meglepje őket! Tán a magyarok? No, azok nem. Mernének is ilyesmit, tőlük álmában bátran a másik oldalára fordulhat az ember.

Hanem egyszerre harci lárma kerekedett s mintha földből nőtt volna ki, egyik csapat a másik után termett elő, ki lóháton és karddal, ki meg gyalog, puskával vágott közébe a heverő, mitsem sejtő hadnak. Iszonyú zűrzavar támadt a sátrak között. Fejetlenség mindenfelé, készületlenül, halálraváltan szaladoztak erre-arra s a nagy felfordulásban volt aratása a magyar szablyának. Vezér sem volt, a tisztek benn mulatoztak a komendáns lakásán, ettek-ittak, valamennyi között magának Belgijosonak volt legjobb kedve. Még tósztot is mondott, Bocskay Istvánt köszöntvén poharával s azt kivánta, hogy csak tizenkét ilyen *lázadót* adjon az Isten, akkor ő gazdag ember lesz.

Fegyverdörgés, ágyúszó nem hallatszott ide, elnyelt mindent a pohár csengése és a dal, a győzelmi dal, melyet akkor szoktak énekelni, mikor diadal után áldomást ülnek. Azt tették most is, hiszen Bocskay uram szentjóbi és kereki várát hatalmukba keritették. De haj, nem gondoltak arra, hogy semmi sem tart, míg a világ. A mint az inasok újra töltötték a tiszturak kupáit és épen inni készülődtek, csak azt várták, hogy a generális emelje a maga serlegét, lélekszakadva rontott be a fényes, nagy terembe egy altiszt és remegve, síró hangon jelentette, hogy a magyarok megtámadták a sereget s a sötétben irgalmatlanul lövik és kaszabolják. Eddig tán legyilkoltak mindenkit.

A nem várt balhírre felugráltak a dőzsölő tisztek, felcsatolták kardjukat és élükön Belgijoso, sietett mindenik a maga kompániájához. Rettenetes állapotban találták a tábort. Szétszórva, minden vezetés nélkül, ide-oda kapkodtak, fejüket egészen elveszítve, céltalanul bolyongtak és bukdácsoltak elesett bajtársaik holttestén keresztül.

A tisztek visszatérése, főkép Belgijoso megjelenése, lelket öntött némikép az elcsüggedt és kétségbeesett hadba. Lassankint sorakoztak, előketesték fegyvereiket, kiszegeztek egy-két mordályt

is. Védekezni próbáltak, ha már támadásra nem gondolhattak. A temérdek nép, a mint összegyűlt, egész falankszot képezett a magyarokkal szemben s számbeli súlyával is képes lett volna agyonnyomni emezek maroknyi csapatát. A ravasz és szemfüles Belgijoso észrevette azonnal, hogy nem lehetnek tetemes erővel a magyarok. Megtudta azt is, hogy Bocskay vezeti őket. Nosza, neki sem kellett egyéb. Kaptányba került a nemes vad, őt kell elfogni minden áron, mi több, élve — ez volt a szándéka. Gyors parancscsal rohamot intézett a támadók ellen, maga is ott volt közöttük az első sorban, biztatva, lelkesítve katonáit. A rohammal nem birtak a magyarok és lassan bár s rendben, mégis hátrálni kezdettek. Bocskay már azt hitte, hogy elveszti a csatát s ezzel vége mindennek: szabadságnak, dicsőségnek... Neheztelt a hajdúkra, hogy cserben hagyták.

De, ime, kürt harsan a közelben, az ellen háta mögött s szilaj csatakiáltás hullámzik a levegőben.

— Rajta, magyar! — hangzik onnan hátulról

Egy szemvillanásra megfordult az ütközet sorsa. A bősz hajdúk inába kaptak a zsoldos seregnek, eddigi fegyvertársaiknak s őket két tűz közé szorítva, kaszabolni öldökölni kezdették. Folyt a vér, hullott a német s alig félórai tusa után, kézbelijüket eldobálva, hanyat-homlok futottak, ki a merre látott, a győztes magyarok ölelő karjaiból.

Belgijoso is, a mint látta, hogy ennek fele sem tréfa, hogy a hajdúk szövetkeztek Bocskayval, lóra kapott s valami egérúton kimenekült a hinárból, magára hagyva vitéz hadseregét és rája bízva, hogy úgy cselekedjék, a mint jónak látja. Várad felé futott, utána hívei, a kik követni birták.

A magyar csapatok végre összetalálkoztak. A négy hajdúkapitány leoldott karddal és meghajtott derékkal járult Bocskay elé, annak jeléül, hogy előtte meghódolnak, őt ismerik ezentúl uruknak és parancsolójuknak. A szabadsághős nagy szivességgel és kegyelemmel fogadta őket, egyenként a kezét nyújtotta mindnyájának s elismerő szóval köszönte meg vitézségüket. Aztán meghívta, hogy töltsenek együtt egy kis időt, bent a faluban. Most van üres hely elég, Belgijoso palotájában nincs már egy teremtett lélek se, csak a rakott asztalok görnyednek a kivilágított szálákban, úgy, a mint a futó tisztek ott hagyták.

— Nagyságos fejedelem — felelt a kapitányok nevében Szilassy János — igen szépen köszönjük a meghivását, el is fogadjuk, hogy nagyságod egészségére és a hazáért egy pohárt üríthessünk. De méltóztassék megengedni, ha türelmet kérünk egy pillanatra, mert még elintézni valónk van.

— Jól van, Szilassy uram, hát csak adják ki a parancsot, rendezkedjenek inyük szerint, én majd ott benn megvárom.

— De, ha meg nem sérteném szómmal, épen nagyságod jelenlétére van legnagyobb szükség.

— Ugyan! És miért?

— Meg akarnak esküdni a szine előtt, nagyságos fejedelem, hogy holtunkiglan hűségesek és igazak maradunk felkent személyéhez és nemzetünk ügyéhez.

— Nincsen arra szükség. A magyar ember szava kontraktus.

— Igaz, hogy kontraktus, de mi már annyiféle gazdát szolgáltunk jó bérért, hogy magunk is alig tudjuk hányat. Ma ezen a párton voltunk, holnap azon; a kivel ma egy sorban küzdöttünk, másnap már reá agyarkodtunk, ha a szomszéd jobban megfizetett. Azt akarjuk tehát a fogadalom letételével elérni, hogy a becsületünket, lelkismeretünket kössük le önszántunkból, nehogy eszébe juthasson valaha valamelyikünknek, hogy a szent ügytől való elfordulásra merészeljen gondolni. Fogadja tehát nagyságod kegyelmesen a mi esküszónkat.

— Ha épen akarják kegyelmetek, bár a szükségét nem látom át, szívesen elfogadom.

Bocskay nyilatkozata után riadó trombitaszó verte fel az éjszaka csendjét. A sötétben, melyet csak a gyéren lobogó fáklyák fénye derített fel némileg, hatalmas ember-oszlopok vonultak előre és a fővezértől alig ötven lépésnyire megállottak. Öt ilyen hadoszlop volt, mindenik élén egy-egy kapitány. Vezényszó csendült, mire a halk zaj teljesen elült. Ezután Szilassy János rugtatott ki a térre, az oszlopsor elé és harsány hangon szólni kezdett:

— Vitéz hajdúk, katona-bajtásaim! Isten segedelméből a magyar nemzet szent harcának első diadalmas napját érjük. Hogy nem lesz utolsó, hiszszük és reméljük, mert a ti bátor szivetek és hősi karotok sok győzelmet fog aratni ezután is, miként eddig aratott, pedig akkor idegen hatalom zsoldjában állottunk. Hogy szándékunk és igéretünk nem puszta szó, hanem honfi szivünk legforróbb kivánsága és akarata — esküdjünk meg felszóval, hogy a fejedelem őnagyságához, Bocskay István uramhoz és mi magyar hazánkhoz hűségünkkel és szeretetünkkel mind életünkben, mind halálunkban állandók maradunk.

— Esküszünk! — zúgta utána a sereg.

— Fogadjuk meg az Atyaistenre és teljes Szentháromságra, hogy sem életünket, sem vérünket nem kiméljük és nem sajnáljuk, föllebbvalóink parancsát ellenmondás nélkül, pontosan teljesitjük, az ellenséggel semmiféle cimboraságba nem lépünk és ha áruló akadna közöttünk, azt a törvényes birák kezére adjuk. Isten minket úgy segéljen!

— Úgy segéljen! — zengett ezer, meg ezer ajakról.

Elvégezve, Bocskay elé ugratott Szilassy János és jelentette neki a csapatok létszámát. A fővezér, a kapitányoktól kisérve, ellovagolt az arcél előtt, aztán rövid, lelkesitő beszédet intézve a katonákhoz, bevonult a faluba, ugyanazon házba, melyben Belgijoso lakott s leült törzskarával a terített asztal mellé, mely a német generális futása miatt gazdátlanná lett.

A háború szerencsés alakulása, ismételt győzelmek új erőt és hitet öntöttek nemcsak a seregbe, de vezérébe is. Hódító útjában egymásután adták át kulcsaikat a német párton lévő és idegen katonasággal megrakott várak, úgy, hogy október végén Kassa is megadta magát, hová november 12-én Bocskay ünnepélyesen be is vonult és fogadta az egybegyűlt felsőmagyarországi rendek hódolatát, a kik egyhangú lelkesedéssel csatlakoztak a szabadság zászlója alá.

Csakhamar magyar kézre került Kézsmárk,

Lőcse, Kisszeben, Eperjes és ezzel ura lett Bocskay egész Felső-Magyarországnak.

Az erdélyi rendek 1605. február havában törvényes forma szerint is fejedelmükké választották Bocskay Istvánt, mi által a mozgalom jelentősége nagyban emelkedett. Mikor pedig huszonkét magyar vármegye tényleg a kezébe került, érezte, hogy itt a döntő pillanat, mikor az ország sorsát meg kell pecsételnie. E célból az ország nemeseit április 17-ikére gyűlésbe hivta Szerencsre.

együtt volt, mintegy sejtve a történendőket, nem mulasztotta el nyiltan kifejezni érzelmeit és azt, hogy szilárdan meg fog maradni azon vallásban, melyet eddig mind titkon, mind nyiltan, lelke teljes meggyőződésével vallott; és hogy ha ebben bárkitől meggátoltatnék, védeni fogja magát egész erejével. És ámbár ezen igazságos és méltányos elhatározás megérdemelte volna, hogy mindenkitől tiszteletben tartassék s erőben hagyassék: nemcsak semmit nem használt, sőt épen ebből vett a császár

A gálya.

Proklamációjában, a melylyel a rendeket értesítette szándékáról, ezeket írja „Úgy hiszem, tudjátok, hogy Magyarország, e mi kedves hazánk, mily súlyos csapásokat szenvedett a közelebbi években általában az idegenektől, különösen pedig a németektől. Hogy mily súlyos veszélyek fenyegették ezek részéről mind személyünket, mind vagyonunkat, annyira, hogy nemcsak vagyonunk raboltatott meg a legigazságtalanabb módon, hanem lelkiismeretünk, vallásos meggyőződésünk sem volt bátorságban, a miről pedig csak Istennek tartozunk számot adni. A nemesség, e súlyos elnyomatástól elgyötörve, midőn a legközelebbi országgyűlésen magának alkalmat arra, hogy az országgyűlési határozatokkoz, a rendek tudta nélkül, saját hatalmával egy pótcikket s ha Isten is úgy akarná, törvényt ragaszszon, olyat, melyet egy szabad népnek megtűrni nem szabad; mely ha törvénynyé lehetne, mind lelkiismereti szabadságunk, mind életünk minden percben veszélyben forogna. Meggyőződhettek ennek igazsága felől a császár kassai generálisának, Barbianonak feleletéből, melyet akkor adott, midőn a gálszécsi gyűlésből hozzáküldött követeitek által kértétek a vallásszabadság oltalmára, mondván: megparancsolta neki a császár, hogy mind vallásunknak, mint minden szabad-

ságunknak vessen véget, még akkor is, ha ezt mindnyájunk végpusztulásával érhetné el. Barbiano e kegyetlen rendeletet először is rajtam akarta végrehajtani, midőn némely váraimat elfoglalta, vagy ostrom alá fogta. E nagy igazságtalanságtól, sőt kitört zavarokban mind németektől, mind rabló hajdúktól sokat fogtok szenvedni: meg kell gondolni, hogy szabadságunkért, sőt fennmaradásunkért tűrni kell ezeket, míg jobb napok fognak reánk virradni. Hogy pedig ezen bajok ellen mind

A protestáns papok szenvedéseiből.

végszükségtől kényszerítve, védelmeztem magamat, úgy és oly eszközökkel, a hogy és a melyekkel védhettem, hogy mind magamon, mind rajtatok segíteni tudjak. Mely törekvésemet Isten segedelmével, mily siker koronázta eddig, úgy hiszem, tudjátok. És noha nagyon valószínű, hogy a már sikeresebben védhessük magunkat, hogy az összes magyar nép erejével egyesíthessük a magunkét, szükség, hogy gyűljünk össze tanácskozni, afelől, miként állíthatjuk vissza vallásos és politikai szabadságunkat a régi állapotra, miként szerezhetünk magunknak nyugalmat az idegenek kiűzé-

sével. Úgy hiszem, minden egyebet mellőzni kell most s más alkalmas időre halasztani. Felhívlak tehát benneteket, hogy folyó évi április hónap 17-ikére jöjjetek Szerencsre s határozzatok azok felől, a miket kedves hazánk megmaradására hasznosnak véltek. Azokkal pedig, a kik ez üdvös intéseinknek, rendeleteinknek engedelmeskedni nem akarnak s a kik elmaradásukkal a közjó ellenségeinek fogják magukat mutatni, mi történjék, mit kelljen azoknak mind személyére, mind jószágára nézve határozni, majd elvégezzük, ha egybegyülendettünk."

A felhívásnak nem maradt el a várt eredménye. Felső-Magyarország rendei és Erdély követei nagy számmal megjelentek. Elhatározták, hogy egy lobogó alá sorakoznak, melyre ez legyen írva: „Isten velünk, ki ellenünk?" Meghatározták egyidejűleg azt is, hogy a római katholikus, a helvéciai és ágostai hitvallás egyformán szabad legyen, kijelentvén azonban, hogy ezeken kívül más vallás ne tűressék meg. Törvényt hoztak a katonaság megfékezéséről, a hűtelenek büntetéséről; továbbá, hogy a prédikátoroknak a negyedek és tizedek a régi szokás szerint fizettessenek. Szigorúan végeztek a templomok és egyházak kirablóira nézve, tudniillik, azok egytől-egyig, személyválogatás nélkül, megégettessenek.

Eme határozatok után, „a régi szokott libera electio szerint", Bocskay Istvánt Magyarország és Erdély fejedelmévé kiáltották ki, mint a kibe minden bizalmukat helyezik s a ki eddig is sokat tett arra, hogy a német nemzetségnek kegyetlen igáját lerázhassák és az „aranynál is drágább szabadságot" megoltalmazhassák. Fővezérekké Homonnai Bálintot és Széchy Györgyöt tették, kancellárrá pedig Kátay Mihályt. Egyben átiratot intéztek az erdélyi országgyűléshez, melyben szövetségeseiket értesítik a Szerencsen történtekről.

A fejedelem Szerencsről Kassára tért vissza, azon célból, hogy a hadjáratot tovább folytassa. Mielőtt azonban hozzá fogott volna, csatlakozásra szólította a morvákat és szilézeket; ugyanakkor kiáltványt küldött Európa uralkodóihoz, melyben felkelésének okait és célját adja elő s magát minden gyanú alól és a reászórt rágalmakkal szemben tisztázta.

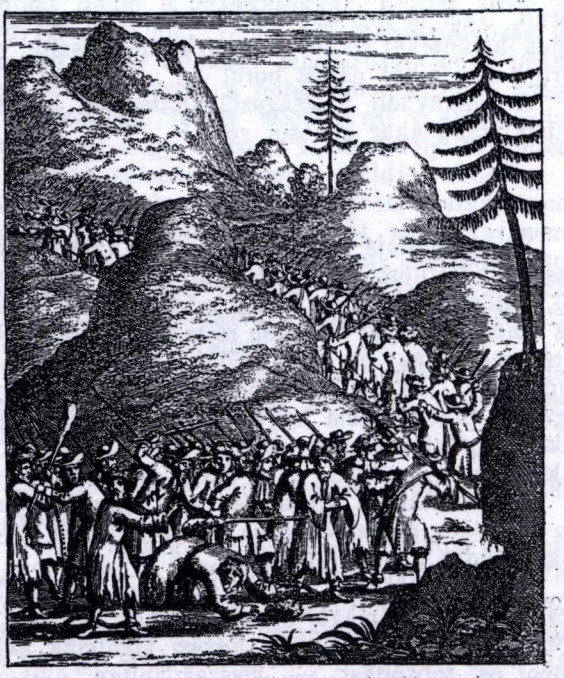

A protestáns papok szenvedéseiből.

Bocskay hadi és politikai sikerei, úgy látszott, alapjában megrendítették és fölötte kétségessé tették a római császár magyarországi hatalmát. Valami végzetes lejtőre jutott a bécsi számítás útja, melyet

az igazságos Istennel szemben, hiába akartak egyenes irányban vezetni a földi uralom letéteményesei és azoknak koncleső csatlósai.

A hólapda megindult, a lavina förgeteg módjára sietett tovább, maga alá temetve mindent, a mi elébe került. Nem is fog kiméln senkit, még azt sem, kinek halántékát ékköves aranykorona disziti, vállaira pedig bibor palást borul . . .

A mennybéli igazságszolgáltatásnak halandó ember hiába akar gáncsot vetni!

IX.

Régi álmok.

Öt esztendeje már, hogy a gráci várkastélyba visszatért Báthori Zsigmond elvált asszonya. Hosszú idő, különösen annak, a kit valami titkos, benső tűz emészt, melyet félénken rejteget mindenki előtt s tán meghalna, ha hírül kellene adnia valakinek. Teméntelen idő, ha az ember lelkét vágyai egyre ingerlik, pihenni nem hagyják egy pillanatra sem, mikor repülni szeretne messze, a hol megtalálná, a ki vágyait betöltse, a ki után, éj-nap, sóvárog.

De hasztalan! Nincs más mód, mint a szüntelen epekedés, magamegadása a sorsnak, régi ábrándok és édes álmok folytatása . . .

Szegény Mária Krisztina szörnyen el volt hagyatva. Inkább maga az oka ennek, mint más. Kerülte az embereket, az udvari vigalmak zaját, táncot és tobzódást — visszavonultan éldegélt, alig érintkezett valakivel, anyján és kedves komornáján, Ninán kivül. Ez az ő környezete és lakosztálya az ő világa. Szűkös és egyszerű, tán méltatlan is fejedelmi sarjadék befogadására. De ezt csak azok gondolják, a kik kivülről, futólag látják — oh, az ő képzelete egész tündérligetté varázsolja a kastélyszárnyat, maga bársony trónuson ül benne, oldalán egy magyar levente, a legszebb, a legdelibb, a legjobb a világ minden férfia között. Ő a tündérkirálynő, párja a tündérkirály.

Mikor kizavarja valami ábrándjai közül s kénytelen megint a sáros földre lépni, megsajdul a szive, sajnálja otthagyni az álmok országát, a mely egyedül nyújt neki vigaszt, irat a fájdalmára és valami kis boldogságot, a miben oly kevés része volt.

Nina jött és Mária felébredt.

— Fenséges úrnőm, még mindig ilyen levert és szomorú?

— Csak te gondolod, Nina.

— Oh, nem. A főhercegasszony is nagyon aggódik ön miatt, nem tudja elképzelni, mi baja lehet. Tán az bántja még — sejti — hogy házassága annyi szégyent és megaláztatást juttatott osztályrészül.

Mária megvetően legyintett a kezével.

— Régen elfeledtem már én egész házasságomat, volt férjemet s megbocsátottam neki azt a sok méltatlanságot, mit velem tett.

— Akkor igazán nem lehet érteni viselkedését. Lenni kell valami rejtett bánatának, csak nekünk nem mondja meg.

— Ugyan, dehogy van. Miért volna?

— Azt nem tudom: miért, hanem hogy lenni kell, tudom.

— Miből sejtesz ilyen dőreséget?

— Egész magatartásából, busongó tekintetéből, gyakori könyeiből, elszalasztott sóhajaiból, zárkózott és visszavonult életéből. Ez épen elég arra, hogy gyanút támasszon.

— Képzelődöl, Nina.

— Nem, fenség, nem képzelődöm. Én érzem, hogy igazam van, csak bizonyitékom nincsen rá. Sőt, ha megengedni méltóztatna s volna hozzá bátorságom, többet is mondanék.

— Beszélj, ha kedved tartja.

— Nem fog megneheztelni szavaimért?

— Semmi esetre sem.

— Még sem merek, attól félek, hogy fájdalmat okozok szivének.

— Szándékosan nem teszed, arról meg vagyok győződve, mert szeretsz.

— Végtelenül szeretem, fenség, ép azért vagyok tartózkodó.

— Hát csak mondd el bátran, a mi a lelkedet nyomja.

— Jól van, akkor beszélni fogok.

— Hallgatlak.

— Én azt hiszem, fenség — akadozott Nina — hogy ez a hatalmas arany tálca, rajta a gráci vár domború képe, nem ok nélkül van a falba erősitve, épen az ágya fölé s nem ok nélkül szokott előtte térdepelni, ráfüggesztett szemmel, mikor imádkozik.

— Mi jut eszedbe?

— Az, fenség, kimondom őszintén, akármi történik, hogy ez az ékes tárgy nagyon kedves emléke lehet . . .

— Menyasszonyi ajándékom.

— De nem Báthori Zsigmond részéről?

— Nem. Bocskay István lepett meg vele.

— Az új fejedelem?

— Mit . . . mit beszélsz? — riadt fel Mária.

— Semmi különöset, fenség. Csak azt, hogy az új erdélyi fejedelem Bocskay István lett s már őfelsége, a császár is elismerte. Tegnap jött meg a bátyám, Walter Bécsből s ő maga mondotta, pedig ő résztvett őfelsége megbizottainak és Bocskay követeinek tanácskozásán. Ő vezette a protokullumot, ő irta le a határozatokat.

— Ő... ő...? Igaz volna ez . . .? Nem hazudsz? Nem akarsz tévedésbe ejteni? Nem, nem — az nem lehet, csak ámitasz! Oh, ha úgy volna, mint állitod! Ha való volna, hogy Bocskayt fejedelemmé koronázták . . .

— Esküszöm, fenség, nincsen másképen. Testvérem nem álnok ember, hamis dolgot nem vall soha. De mi oka is volna erre?

— Nem birom elhinni, nem birom! — töprengett a királyleány izgatott lelke. — Kérlek, Nina — fordult komornájához — itt van még a bátyád?

— Itt, úrnőm.

— Találkozhatnál vele?

— Mihelyt parancsolni méltóztatik.

— Mit gondolsz, meglátogatna engem, ha arra kérném? Nagyon szépen kérném.

— Kétségtelenül. Örvendeni fog és boldog lesz, ha fenséged azzal tiszteli meg, hogy őt kegyesen elfogadja.

— Akkor siess, keresd fel. Mondd neki, hogy beszélni óhajtanék vele, ne sajnálja tőlem azt a kis időt és fáradságot, a mit igy elveszteget.

— Azonnal itt leszünk, fenség, mind a ketten.

Nina kendőt dobott a vállára és elsietett. A fejedelemasszony pedig, a mint szolgálója behúzta maga után az ajtót, zokogva borult ágyára és összekulcsolt kezekkel, ájtatos arccal nézett a drága emlékre. És imádkozni kezdett:

— Hála adassék neked, oh, jó atyám, felséges Úristen, a miért sok buzgó könyörgését meghallgattad a te bűnös szolgálóleányodnak. Hála neked, hogy megadtad érnem azt, a mire szivem hő óhajtással vágyott, hogy lehetőséget mutatsz arra, miszerint a te törvényeid erejével, a világ előtt is egyesülhessek igaz és végnélküli szeretetben azzal, a kié már a lelkem réges-régen. Hála neked teremtő jó atyám, hogy nem vetted vétkemnek, a miért őt mertem szeretni — őt, a ki hitében nem a szent római vallás szabályai szerint növekedett és élt, a ki eretnek szülőktől származott s eretnekségében állhatatosan megmaradott, noha többszörösen megkisértették, ha visszatérne az egyedüli anyaszentegyházba. Oh, bocsáss meg ezért neki, inkább engem sujts, ha hatalmadat éreztetni akarod; bocsáss meg nekem is, hogy a Szűzanya képét eltávolitottam szobámból és csupán téged, egyedül téged imádtalak — a mint ő. Oh, mert oly gyenge a szerelmes nő: azt teszi, mit az a férfi, kit magáénak választott; azt beszéli, a mit ő mond; úgy gondolkozik, miként ő és azt imádja, a kit ő.

Halk kopogás hallatszott. Mária felugrott térdelő helyzetéből, letörölte könnyeit és engedelmet adott a belépésre. Nyilt az ajtó, Nina jött, kézenfogva egy férfiúval.

— Fenség, méltóztassék kegyesen megengedni, hogy fivéremet bemutathassam. Walter Freiherr von Rothenturm.

A férfi alázatosan meghajolt, a hercegnő futó mosollyal nyújtotta kezét, aztán helyet mutatott neki.

— Lovag, köszönöm, hogy eljött. Kérdezni akarok egyet-mást öntől a bécsi tárgyalások felől, mert látja, mint Erdély egykori fejedelemasszonya, érdekel ennek az országnak a sorsa. S úgy hallom, hogy ön ott volt az alkudozások alatt.

— Úgy van, fenség.

— Tehát mindenről jól van értesülve?

— A legpontosabban.

— Akkor legyen szives elbeszélni mindent, ha nem fél attól, hogy elárulom, úgy, a mint történt.

— Boldog vagyok, hercegnő, ha kívánsága szerint cselekedhetem. Különben nem titok már ez a dolog, nyilvános és ország-világ tudja. Hogy elején kezdjem, Bocskay Istvánt az erdélyiek titokban fejedelmükké választották, egyszersmind felkérték, hogy álljon a felkelő sereg élére, a császári hadsereget segitsen kiverni az országból s őfelsége hatalmát megtörni. Bocskay engedett a hivásnak, vezérévé lett az egybegyűlt magyar csapatoknak s először gróf Belgijoso-Barbiano tábornokot, majd a többieket több csatában megverte és hatalmába kerítette egész Erdélyt és Felső-Magyarországot. A meghódolt tartományok rendei a szerencsi országgyűlésen Erdély és Magyarország fejedelmévé kiáltották ki s mint ilyen, Kassára tette székhelyét. A felséges úr teljhatalmú helytartója, Mátyás főherceg átlátta, hogy erőszakkal nem boldogulhat többé a magyarokkal, egyben arról is meggyőződött, hogy velük sok igazságtalanság és méltatlan bánás tétetett: elhatározta, hogy békés úton fog megegyezni a felbőszült nemzettel. Évégből érintkezésbe lépett Bocskayval s abban állapodtak meg, hogy őfelsége is, az erdélyi fejedelem is, egyenlő számú követeket küldjön Bécsbe, a békéltető tanácsba — előterjesztvén ez alkalommal mindazon kivánságokat, melyeket a magyar nemzet táplál és mindazon sérelmeket, melyeket orvosolni óhajt. Bocskay részéről Illésházy István bizatott meg tizenegy társával. A nevek bizonyára nem fogják érdekelni fenségedet.

— Oh, igen. Nem is képzeli, mennyire érdekelnek. Hiszen az erdélyi nemesek nagy részét személyesen ismertem.

— Illésházy mellett...

— Az az öreg főúr, úgy-e, a kit száműztek Lengyelországba?

— Az, fenség. Mellette — folytatta Rothenturmi Walter — a főrendek sorából Mágócsy Ferenc, Homonnai György, Thököly Sebestyén fiastól és Thurzó Szaniszló; a nemesek közül pedig Hoffman György, Ostrosits András, Apponyi Pál, Vizkeleti Tamás, Horváth Péter és Jakusits András jelentek meg a tanácskozáson.

— És őfelsége kiket bízott meg?

— Őfelsége részéről Trautson Pál, Lichtenstein Károly, Molard Ernő, Preisner Szigfrid, Erdődy Tamás, Thurzó György és Forgách Zsigmond, továbbá a következők vettek részt: Forgách Ferenc nyitrai, Szuhay István egri, Napragi Demeter veszprémi, Radonits Péter váci és Lépes Bálint tinnini püspökök.

— Soká tartott az alkudozás?

— Bizony, soká. Közel egy hónapig.

— És mi lett az eredmény?

— Hosszas és fenségedre untató volna azt elbeszélni.

— De, ha mondom, hogy nem untat, sőt ellenkezőleg, igen kiváncsi vagyok rá. Tudja, a ki már uralkodói széken ült, ha már ott hagyta is, a politika mégis kedves előtte.

— Ha parancsolja, rövid alakban elmondom. Vallási kérdésben (ez képezte a sérelem egyik főpontját) a rendeknek szabad vallásgyakorlat engedtetik mindenütt az országban, úgy azonban, hogy a mi szent római katholikus vallásunkra semmiféle rövidség ne háramoljék. A következő országgyűlésen, ősi szokás szerint, nádor választatik. A magyar koronát Pozsonyba viszik és ott őrzik. Az ország kormányzására született magyarok és világiak választatnak, valamint a várnagyságok s más hivatalok is csak törzsökös magyarokra ruháztatnak, minden valláskülönbség nélkül. Ezenkivül több, különféle kivánság elintézése a legközelebb összehivandó országgyűlés tárgyát képezendi. A mi Bocskay személyét és követeléseinek kielégitését illeti: részül kapja Erdélyt és a Tisza balpartján

Ugocsát, Bereget és Szatmárt, azonfelül Tokajt és területét. Ha örökös nélkül hal meg, mindez visszaszáll a magyar koronára.

Mária Krisztina arcán piros vérhullám lüktetett át, de a lovag nem vette észre.

— Címét így állapították meg: „A római szent birodalom és Erdély fejedelme, a székelyek grófja és Magyarország némely részeinek ura". Június 23-án írták alá a megbizottak a probokullumot, de ezzel még nem volt vége, mert sem ő felsége, sem Bocskay nem akarták így szankcionálni. Ujabb tárgyalások kezdődtek megint s csak hosszas kapacitáció után sikerült nagy későre, szeptember 25-én, némi változtatással, úgy Rudolf császár, mint Bocskay beleegyezését megnyerni. Nem végleges békepontok ezek, de biztos alap arra, hogy ha mindkét félben megvan a jóakarat és békés hajlandóság, állandó egyezséget köthessenek.

— Meddig marad Grácban, lovag?

— Nem tudom határozottan. Ha hívnak, Bécsbe kell mennem, hivatalnok vagyok a kancellárián.

— Ha én kérném akkor sem maradhatna.

— Fenségednek minden szava parancs előttem.

— Úgy hát megteszi, a mit kívánok?

— Ha az életembe kerül is.

— Ennyit nem kívánok, de mégis nagy szolgálatot kell tennie. Valamikor talán megjutalmazhatom hűségét, de most még nem adhatok semmit, csupán köszönetemmel fizethetek. De biztositom arról is, hogy az udvartól való távollétét én fogom igazolni. E tekintetben ne legyen semmi aggodalma.

— Kész vagyok, hercegnő. Rendelkezzék velem.

— Megbizom az ön nemesi szavában és férfiasságában s egyetlen titkomat adom birtokába.

— Büszke vagyok erre a bizalomra s vissza nem élek vele soha, ha kinpadra vonnak is.

— Köszönöm. És most tudja meg, mit akarok öntől? Magyarországra akarom küldeni egy üzenettel, Bocskay fejedelem udvarába. Elmegy?

— Akárhová, fenség.

— De azonnal indulni kell.

— Tüstént indulok.

Mária Krisztina egy pillanatra elgondolkozott, aztán magával hiva Ninát, átment a szomszédos szobába. Egy szekrényből, a sok holmi közül, kiválasztott egy skárlátvörös selyemkendőt, melynek közepére a Habsburgok és Báthoriak együttes címere volt himezve. Nézte egy ideig, aztán komornájának is megmutatta.

— Ismered? — Kérdé tőle.

— Igen. Báthori Zsigmond jegykendője, az, melyet fenséged küldött neki Bocskay uramtól, mikor eljegyzésére jött és magával hozta a fejedelem mátkagyűrűjét.

— Itt van az is, nézd! — Kibontotta a drága kendőt s kihullott belőle a gyémántköves gyűrű, melyet szintén a két uralkodó család közös címere diszitett. Öt esztendő óta hevert mind a kettő, anélkül, hogy valaki meg is nézte volna. Kegyetlen emlékű volt, nem szivesen gondolt rá senki . . .

— Mit akar ezzel tenni, úrnőm?

— Mit? Meglátod mindjárt. Kérlek, szólitsd be a fiyéredet.

— Walter! — csengett az udvarhölgy hangja.

A rothenturmi szabadúr belépett.

— Parancsol, hercegnő?

— Figyeljen rám, lovag. Ez a selyemkendő az én egykori jegykendőm, ez a gyűrű jegygyűrűm. Megőriztem, nem dobtam el, pedig nem volt kedves előttem egyik sem. De milyen jó, hogy megtartottam! Nem gondoltam, hogy hasznát veszem valaha. Ezt a két tárgyat keblébe rejti, meg nem mutatja a világon senkinek és oly gyorsan, a mint lehet, Kassára utazik. Az irányt ismeri, úgy-e?

— Ismerem, fenség.

— A költséget ne kimélje. Itt van kétszáz darab arany, de ha gondolja, hogy nem elég, szóljon tartózkodás nélkül, adok többet is, a mennyi kell.

— Fele is elég.

— Mindegy. Inkább több legyen, mint kevesebb. Ha az útban szorúlna meg, baj lenne. A mint megérkezik Kassára, első dolga az legyen, hogy a fejedelemnél kihallgatásra jelentkezzék. De mondania nem szabad senkinek, hogy kitől jön, ki küldi. Találjon ki valami útat-módot, hogy elébe juthasson. Ha egyszer előtte áll, mutassa meg a kendőt és a gyűrűt s mondja meg, hogy a ki küldi, szeretettel küldi, neki küldi és feleletre vár.

Az utolsó mondatot már remegve, el-elfuló hangon ejtette ki, mintha boldog reménységében nem bizné eléggé, mintha sejtené, hogy valami végzetes fordulat összezúzza minden óhajását.

Szerencsés útat kivánt követének, aztán visszavonult legbelső lakosztályába.

Az 1606-ik esztendő december havának első reggelén vágtatott ki Rothenturmi Walter kocsija a gráci várból és ugyanezen hónap 22-ik napján érkezett Kassára. Délutánra járt már az idő, mikor a nyugati kapun behajtott, ezért nem is gondolt arra, hogy ma a rábizott üggyel foglalatoskodjék. Beszállott egyik vendégfogadóba, kialudta magát a sok törődés és álmatlanság után. Másnap mindjárt hozzálátott, hogy a fejedelem elé juthasson.

Bement a fejedelmi palotába, a kancellárián megmondta a nevét s azt jelentette, hogy Bécsből jön és fontos híreket hoz. Azonnal értesitették erről az uralkodót, a ki rögtön hajlandó volt elfogadni a követet, bár a tiz napig tartó országgyűlés fáradalmai kimerítették. Maga, Kátay Mihály kancellár vezette be Waltert.

Mikor Bocskay elé került, mély alázattal bókolt neki és szólt:

— Fenséges úr, négyszem közt óhajtanám elmondani, tanuk nélkül, a mi a küldetésem.

— Nemes úr, — válaszolt a fejedelem — kancellárom teljes bizalmam osztályosa, előtte tartózkodás nélkül beszélhet.

De fenség . . .

— Ismétlem, nincs oka gyanakodni.

A követ nem mert tovább ellenkezni, félt, hogy elutasitják s nem lesz többé alkalma a fejedelem elé járulni. Elővette a kendőt, kibontotta, egyik kezében ezt tartva, másikban a gyűrűt, Bocskay felé nyújtotta.

— Fenségednek küldötték — szólt — és feleletet várnak rá.

A nagy úr elvette az odakínált tárgyakat s a mint közelről megpillantotta, arca majd lángbaborult, majd halaványra fehéredett és önkéntelenül, a szivére tódult érzelmek hatása alatt felkiáltott:

— Mária Krisztina!

De észrevette magát s odafordúlt Kátayhoz:

— Kancellár uram, köszönöm a szolgálatát, egyedül óhajtok maradni a szabadúrral.

Kátay meghajolt és boszúsan távozott. A kiváncsiság gyötörte

A párbeszédet folytatták.

— A volt erdélyi fejedelemné követe ön valóban?

— Az vagyok, fenség, esküszöm rá.

— Honnan jött?

— A gráci várkastélyból.

— És nem üzent semmit a hercegnő.

— Igen annyit, hogy fenségednek küldi, szeretettel küldi és feleletet vár rá. Úgy mondta, hogy kegyelmességed meg fogja érteni: mit jelent a küldemény, nem kell ahhoz magyarázat.

— Megértettem. És meddig marad itt kegyelmed?

— A meddig parancsolja fenséged és az ügy elintézése követeli.

— Jól van. Itt fog lakni palotámban, cseléd áll rendelkezésére, a mennyi szükséges és bármiféle óhajtása van, udvarmesterem haladéktalanul teljesíti, ha jelentést tesz felőle. Nemsokára hivatni fogom és megviheti válaszomat. Isten önnel!

A kihallgatás véget ért, a kamarás lakására vezette Waltert.

A délután folyamán Kassa város leghíresebb ötvöse jelent meg a fejedelem előtt, a ki azt a parancsot kapta, hogy olyan gyűrűt és diadémot készítsen rövid pár nap alatt, melynek párjára találni ne lehessen széles e világon. Nem csoda — jegyajándéknak készült.

Szomorú karácsont ért Bocskay István és udvara az Úr 1606-ik esztendejében. A fejedelem hirtelen nagybeteg lett, halódni kezdett és a magyar nemzet véghetetlen fájdalmára s rémületére, december 29-én kiszenvedett. Senki sem tudta, mitől múlt ki ilyen gyorsan. Suttogták azt is, hogy megmérgezték, a bécsi kormány bérelt fel valakit benső emberei közül, hogy láb alól eltegye. Suttogtak, de bizonyosat nem tudott senki. Csak a gyász volt mély és általános mindenfelé.

Walter Freiherr von Rothenturmnak nem volt többé mit keresnie Kassán. Halottas ágyán megnézte a fejedelmet, letérdelt elébe, imádkozott a lelki üdvéért és felkerekedve, lóhalálban hazasietett. Tizenöt nap alatt Grácba ért, pedig szertelen nagy út.

Sötét éjszaka volt, mire a várba érkezett. Feketén meredtek a kastély ablakai a vak éjbe, csupán Mária lakosztályából világított ki a fény. Tétovázott néhány percig, de aztán határozott léptekkel felment a lépcsőkön és Nina ajtaján kopogott. Nővére, a mint megismerte, bebocsátotta és jöttét jelentette a hercegnőnek.

Még ébren volt, s hogy hamarább értesüljön a történtekről, átjött komornája szobájába.

A lovag arca komor volt, látszott rajta, hogy nem hozott jót, vésznek lett a hírnöke. Tompán, akadozva kezdett beszélni:

— Parancsát teljesítettem, hercegnő és most visszatértem. Bár ne kellett volna visszatérnem — ne így, a hogyan jöttem. Bánatos hírt hozok, a gyász jár velem . . . Mikor utoljára láttam, a Habsburg-címeres gyűrű rá volt húzva újjára, az a selyemkendő pedig ráteritve az arcára. Azt mondták nekem: maga kivánta így, végrendeletében meghagyta, hogy így temessék el. Mikor először találkoztam vele s elmondtam, mi járatban vagyok, arca ragyogott a boldogságtól, a ravatalon pedig olyan volt, mint a szűrt viasz, még a kendő színe sem tudott rávarázsolni egy kis pírt. Olyan váratlan halt meg ez a hatalmas ember . . .

— Ah! — sikoltott fel Mária s mintegy hulla, lecsúszott a székről s végig zuhant a padlón.

A két testvér egész éjjel nem tett egyebet, mint locsolta, mosogatta, ha valahogyan életre ébredne úrnőjük.

Karácsonyi ének.

Óh te szerelmes,
Óh, te kegyelmes,
Boldog
Karácsony esti fény!
Krisztus született,
Világ üdve lett.
Örvendj,
Örvendezz, keresztyén!

Óh, te szerelmes,
Óh, te kegyelmes,
Boldog
Karácsony esti fény!
Krisztus Istennel
Békít, engesztel.
Örvendj,
Örvendezz, keresztyén!

Óh, te szerelmes,
Óh, te kegyelmes,
Boldog
Karácsony esti fény!
Krisztus mi Urunk,
Neki hódoljunk.
Örvendj,
Örvendezz, Keresztyén!

V. M.

Karácsony esti imádság.

Legyen áldott szent neved imádandó Istenünk, hogy megengedted érnünk e szent estét, a melynek sötétjében támadott nagy világosság a föld népeinek. A kit az ős atyáknak megigértél, a kit a kegyesek szivepedve vártak, a kinek jövetelét prófétáid megjövendölték s égi angyal megjelentek, kinek születése ünnepéhez mi is keresztyéni buzgósággal, hittel és töredelemmel készülődtünk ezen adventi napokon: a várva-várt égi vendéget megadtad e szent estén a föld népeinek.

Imé szent igéreted bétült, az ég Betlehem felett megnyil s az Ige testté lett, örömmel telt

meg az ég s a föld, a hivek ajka, a mennyeiek serege, hiszen e szent este fénye kegyelemmel áradott a homályban tévelygő emberiségre, a bűn miatt megátkozott földre, ezen szent estén szerető édes atyjává lettél gyermekeidnek, a kik hittel, bizodalommal, édes reménységgel tekinthetünk fel égi trónod, az atyai hajlékok felé, honnét nem harag, nem bosszú, hanem a szeretet, a kegyelem édes szava hangozik felénk.

E szent estén megüresitéd egyszülöttedtől az eget, felhangzott a felbátoritó evangyéliom: ne féljetek, — ezen evangyeliomból kivilághlott isteni lényed: a kegyelem, a szeretet, a melylyel úgy szeretted a világot. . .

Ezen boldogító evangyeliomtól megújhodott az ég s a föld, ezen evangyeliomot zengedezték a mezei pásztorok s mennyei seregek, ezen evangyeliom zendül meg most szent templomunkban s otthon keresztyén családunk ünnepi esti csendjében dicsőitő énekkel, hálaimával, az angyalok karénekével: Dicsőség a magasságos mennyekben . . .

Karácsony est! Mily boldogító ünnepélyes, szent oltár mellett s békés családi tűzhely mellett! A szeretet fénye a szemekben, a szeretet melege a szivekben, a szeretet áldása a lelkekben. A Te szereteted lángsugára az jóságos Istenünk, melyet e szent estén a te égi ajándékod, a megszületett Jézus által árasztottál el a szivekbe, lelkekbe, a Te békességed az jóságos Atyánk, a mely épiti a megelégedést, a boldogságot, egybekötve a család tagjait s a földnek népeit vezetve Te hozzád, a tökéletesedés felé.

Óh mily boldog az, ki tud szeretni azon szeretettel, a melylyel Te szerettél minket Istenünk e szent estén, a ki szeret, az tudja nem csak övéit, kik a karácsony estén a szeretet asztalát veszik körül, hanem tudja szeretni a te kicsinyeidet, szegényeidet is könyörülő segitő szeretettel, — mily boldog az, ki szivéből a haragot, önzést, irigységet kivetve, tudja szeretni még ellenségeit is megbocsájtó szeretettel, — mily boldog az, ki ezen szent este fényét világoltatja hitében, reménységében, példájában, jó és nehéz napokban, életében, halálában, s majdan hol a szeretet megdicsőül, — a jutalmazó örökkévalóságban.

Adjad jó Atyánk, hogy ezen szeretet, ezen béke szentelje meg a karácsony estének örömét, hálaját templomunkban, családainkban, e szent este öröme, hálája hadd áradozzon a sziveken s az ajkokon, — hadd legyen boldog a gyermek szülei, testvérei körében a szeretet ünnepén, a mai est boldog, ártatlan öröme hadd kisérje az életen át, — legyen boldog a szüle, ki gyermekeiben, a nagyszüle, kis unokáiban ma bú-gondtalan, boldog gyermekéveire emlékezik, — legyen boldog a vándor, ki ez estével pihenőre talál édes otthonban, legyen boldog, ki övéitől elszakadva messze idegenben ünnepel, — legyenek ma boldogok a haza készülő agg Simeonok, az örvendezők, a búsongók, a szegények, a gazdagok, az egészségesek, betegek, kicsinyek, nagyok, a kiknek ma Megtartó, Üdvezitő, Vigasztaló született Betlehemben a Dávid városában. Az est ünnepi csendjében hadd zendüljön fel énekünk, a mennyei karok dicséretével hadd vegyüljön gyermeki hálánk, magasztaló dalunk, buzgóságos imánk, szivünk, lelkünk teljesedjék meg magasztalásoddal e szent estén s a következő szent napokon, Urunk Üdvezitőnk születése ünnepén.

Urunk, Istenünk, adj nékünk áldott, derűs, békés karácsony estét s boldog karácsonyi ünnepeket, a melyeket dicsőitésedre szentelendünk örök szeretet, végetlen kegyelem s a kit nékünk az idők teljességében adtál, szent fiad az Úr Jézus Krisztus által Amen. Miatyánk. . . —s.

Zarándok útja.

Irta *Bunyan* János. Forditotta *Szabadi* Béla. Új kiadás. Ára díszes kötésben, 8 szines és 8 egyéb képpel, 3 kor. Kiadta a Londoni Traktátus-Társulat, Bpest, Alkotmány-u. 15.

E világhirű könyvet, mely már 106 nyelvre van lefordítva, egy üstfoltozó irta 1676-ban, Bedford angol városka börtönében, hol 12 évig volt fogoly keresztyén hitéért.

A Zarándok útja, miként cime is mutatja, leirja a keresztyén ember viszontagságait, küzdelmeit s örömeit azon vándorúton, mely e földről az égi otthonba, a mennyei Sionba vezet. Az előadás módját azon bibliai idézet magyarázza meg, mely a címlapon olvasható „. . . példázó dolgokat mutogattam“ (Hozs. 12:10). Bunyan e könyve a maga egészében egy ilyen példázó dolog. Álmot láttam . . . Igy kezdi elbeszélését. Minden olvasó azonban könnyen észreveszi, hogy a könyv tartalma több mint álom, hogy az iró nemcsak álmodta, de valóban át is élte s végig küzdötte ama nemes harcot, melyet leir művében.

Bunyan könyve két kötetből áll. Az egyikben *Keresztyén* vándorlása, a másikban *Keresztyén* családjának vándorlása van elbeszélve.

Keresztyén elhagyja Romlás városát, mert könyvéből meggyőződik, hogy e városra biztos veszedelem következik. Hátán nagy teherrel elindul a szoros kapu felé, hova egy *Evangélista* nevű ember utasitja. Két szomszédja utána megy, hogy lebeszéljék szándékáról, de ezek egyike, *Hajló*, *Keresztyén* pártjára áll és vele marad. *Makacs* egyedül tér haza. A két vándor azonban beleesik a *Csüggedés* mocsarába. Innen kimenekülve, *Hajló* egyenesen hazafelé tart, *Keresztyén* tovább megy a keskeny úton. *Világbölcs* tanácsára letér ez útról és *Erkölcs* városába akar menni; de *Sinai* hegyének sziklái megrémitik őt s *Evangélista* segitségével felkeresi ismét az elhagyott ösvényt s ezen halad tovább. Zörget a szoros kapun. *Jóakaró* bebocsátja és megmutatja az utat *Értelmező* házához. *Értelmező* szivesen fogadja és sok tanulságos dolgot mutat meg neki. Elvezeti többek között egy tágas szobába, mely nagyon poros volt. Egy szolga söpörni kezdett és úgy felverte a port, hogy vándorunk alig birt lélekzeni. Egy más szolga jött, ki előbb felöntözte a szobát s azután söpört a nélkül, hogy a por felszállt volna. „E szoba, magyarázta Ertelmező, egy oly emberi szivet jelképez, melynek az evangéliom megszentelő kegyelmében még sohasem volt része. A por az eredendő bűn. A ki először kezde söpörni, az a törvény; a ki a

szobát először fellocsolta, az az evangéliom." Sok szép tanítás után *Keresztyén* ismét útnak eredt és nemsokára elért a kereszthez, hol terhe magától lehullott; kapott szép ruhát, homlokára pecsétet és egy iratot, hogy majd azt mutassa meg a mennyei kapunál. Vigan ment tovább. Útközben *Együgyűt*, *Restet* és *Vakmerőt* találta láncra verve. Majd találkozott *Felületessel* és *Vakmerővel*, kik a keskeny utat védő kerítésen keresztül jöttek ide. Vitatta velük, hogy ez útra csak a szoros kapun át van joguk lépni. Mikor azután az *Akadály* dombjához értek, a két útitárs inkább a *Veszedelem* útján ment tovább s nem a domb meredek oldalán. *Keresztyén* később a dombon egy kies lombsátor alatt elaludt és fontos iratját elveszté. Sok aggódást kellett kiállania, mig ismét megtalálta. Ezután szembe találkozott *Bizalmatlannal* és *Félénkkel*, kik megijedtek az útjokban fekvő oroszlánoktól és visszaszaladtak. Vándorunk azonban nem csüggedt, hanem a láncra vert oroszlánok között bement a *Gyönyörűséges* palotába, mit az ország királya építtetett a zarándokok számára. Kedves család fogadta. *Jámborság*, *Okosság* és *Szeretet*, a család leányai kikérdezték mindenféléről és sok jó tanácsot adtak neki, sőt mielőtt tovább ment, fegyverzetbe öltöztették. Erre nagy szüksége volt, mert útjában találkozott *Apollionnal*, a világ fejedelmével, kit hosszú küzdelem után sikerült legyőznie. A *Halál Árnyékának Völgye* következett, melyen remegve bár, de szerencsésen keresztülment. Még a völgyben talált magának egy jó útitársat, *Hivő* személyében, kivel igen épületes beszélgetésbe eredt, mit megzavart az a körülmény, hogy egy *Fecsegő* nevű ember csatlakozott hozzájuk s bőbeszédével csaknem félrevezette őket; de Keresztyén felismeri benne egyik rosszhirű honfitársát. Alig tudták lerázni *Fecsegőt*, ki végre is szakított velük.

Ezután az elbeszélésnek egy igen érdekes része következik. A két vándornak át kellett mennie *Hiúság Vásárán*. Csodálattal látták, hogy mi mindent lehet e vásáron kapni s hogy mi mindent mutogattak ottan. Nem vettek semmit, mert nem is volt szükségük semmire azon árúcikkekből. Ez boszszantotta a kufárokat. Öltözetük is nagyon feltűnő volt. Akaratuk ellenére először gyanút, majd boszszút keltettek maguk ellen; elfogták őket és a bíróság elé állították. A három tanu, *Irígy*, *Babonás* és *Hizelgő* kihallgatása után meghallgatták *Hivő* védekezését is, de az esküdt birák mégis halálra ítélték és *Hivő* sok kínzatás után máglyán meghalt. *Keresztyén* kimenekült a fogságból s e gonosz helyet nem egyedül hagyta el, mert egy *Reményteljes* nevű ember, ki tanuja volt dolgaiknak, hozzá csatlakozott és hív társa lett mind végig. Így mentek ketten együtt a mennyei város felé. Nem hallgattak *Mellék-úti*, sem a pénzsóvár *Démás* csábítására; hanem egyszer mégis eltévesztették az utat és *Kétségbeesés* óriás fogságába estek. Az óriás éheztette és kiméletlenül verte őket. Már-már elpusztultak, midőn eszükbe jutott, hogy van náluk egy kulcs, az igéret kulcsa, mely kinyitja a börtön ajtaját. Kiszabadultak. Az újra megtalált ösvény elvezette őket a pásztorokhoz, kikkel nagyon kellemesen töltötték az időt és sokat tanultak tőlük. Két érdekes útitársuk is akadt: *Tudatlan* és *Kicsinyhitü*. A velük folytatott beszélgetés mélysége és igazsága valóban megragadó. Eljutnak azután a *Mátkaság* országába. Innét már látták a várost teljes fényében és ragyogásában. Nem kellett már félni veszélytől, de egy akadályon még keresztül kellett menniök. Egy folyó volt ez, mely elválasztja e földi létet az eljövendőtől. *Keresztyén*, *Reménységteljes* karjaiban, aléltan ér a tulsó partra, hol angyalok várják s bevezetik az örök boldogság városába.

A második kötetben le van írva, hogy Keresztyén feleségéhez királyi követ jön azon üzenettel, hogy jöjjön ő is a mennyei Jeruzsálembe. *Krisztina* útnak indul gyermekeivel és egy barátnőjével. A szoros kapunál vezetőt kaptak, ki velük maradt mindig. Hosszasabban időznek a *Gyönyörűséges* palotában, majd *Gájus* vendégszerető házában. Sok küzdelem és több érdekes esemény után elérnek ők is a *Mátkaság* földjére, honnan az égi Király egyenként szólítja el őket a folyón túl az égi otthonba.

A „nagy álmodó", mint az írót általában idézik, úgy választotta meg elbeszélésének alakjait, hogy gondolataik, érzelmeik, beszédeik, cselekvéseik olyanok, mint a tükör, melyben az üdvösség után törekvő lelkeket, Isten gyermekeit, azok örömeit, hibáit, gyarlóságait, nyilt és titkos elleneit oly meglepő világításban látjuk, hogy nemcsak értelmünk, nemcsak szivünk kiséri figyelemmel az elbeszélés mozzanatait, hanem lelkiismeretünk is felkél és olvasás közben szokatlan kérdésekkel áll elő. A személyek között keressük magunkat, barátainkat, ismerőseinket és hálásak vagyunk az írónak, hogy ily egyszerű módon alkalmat adott betekinteni saját énünkbe és segített helyes ítéletet alkotnunk sok körülöttünk levő dologról, személyről. Pedig Bunyan nem akart általánositani. Meg vagyok győződve, hogy modelljei élő személyek voltak s hogy *Keresztyén* viszontagságai az ő viszontagságai voltak.

E könyvnek az a legnagyobb érdeme, hogy csodás erő vonul végig minden részletén.

Nem vallásos elbeszélés ez csupán, hanem bátor és őszinte bizonyságtétele egy hivő léleknek arról, hogy őt Isten megmentette *Romlás* városából, kisegitette a *Csüggedés* mocsarából és sok egyéb bajból. Bizonyságtétel e mű arról, hogy a szoros kapu a zörgetőnek megnyittatik, hogy a keresztyénnek nincs bántódása még a halál árnyékának völgyében sem, s átkelve a nagy folyón, mennyei Atyja tárt karjaiban kipihenheti minden földi küzdelmét, fáradságát. Igen, e könyvet ugyanaz a lélek hatja át, mely ihleté a prófétákat és az evangélistákat.

A mi az „Ember tragédiája" a magyar szépirodalomban, az a „Zarándok útja" az evangéliomi világirodalomban. A küzdő emberről szól mind a kettő. Ádámot Lucifer vezeti, Keresztyént azonban az Evangélista. Ádám küzdelme bármily nemes, mégis csak a porban marad s vége csalódás, kétségbeesés. Keresztyén célja égi, örök; minden küzdelmében, bár vérző sebeket kap, diadalt arat; minden bajából van szabadulás. Azt hiszem, hogy ha Madách felvette volna művébe a keresztyén egy-

házat s ennek diadalát a reformációban, akkor a további jelenetekben két Ádámot kellett volna szerepeltetnie. Egyik, a régi Ádám maradt volna, a másik azonban, teherrel hátán s könyvvel kezében, elindult volna a mennyei Sion felé . . . A másik Ádám Bunyan Keresztyéne lett volna.

Csak egy példát ennek igazolására. Ha olvassuk az Ember tragédiájában a Londoni vásárt és Bunyan könyvében a Hiúság vásárát, első tekintetre észrevesszük, hogy ez utóbbi teljesebb képet ad. A Hiúság vásárában ott látjuk az Ó-embert, a régi Ádámot és Lucifert is. A Londoni vásárból azonban hiányzik a két zarándok: Keresztyén és Hivő. Bunyannak van igaza, midőn e fenséges leírásban hangsúlyozza, hogy igen is vannak lelkek, kik keresztül tudnak menni a Hiúság vásárán, e világi élet szennyes piacán, a nélkül, hogy magukat beszennyeznék s költenének csak egy fillért is azon hiábavalóságokra, mik csillognak ugyan, de csakhamar kígyóvá változnak. Vannak lelkek, kik szembe mernek szállni babonával, irigységgel és képmutató hízelgéssel, kik készek az igazságért életükkel is fizetni.

Nem szándékom párhuzamot vonni e két mű gondolatai között, bár egyes részletek igen alkalmasak az összehasonlításra; csak arra akartam felhívni a figyelmet, hogy Bunyan „Zarándok útja“ magasabb légkörbe emel minket. Ugyanabban a fontos kérdésben, melynek megoldására Madách e szavakat adja az Isten ajkaira: „Ember, küzdj és bízva bízzál!“, Bunyan könyvében megnyugtatóbb feleletet nyerünk, midőn halljuk az Úr szavát hű szolgájához: „Menj be a te uradnak örömébe . . .“

Bunyan teljes tudatában volt annak, hogy mit ír. Lépten-nyomon igazolja állításait a Szentírás szavaival. Senki nagyobb hasznát nem veheti e könyvnek, mint az, a ki az evangéliom hirdetésével foglalkozik. Nincsen oly angol gyülekezet, melyben a lelkész nem használná e könyvet, nincs oly evangéliomi egyesület, hol egy sereg előadást, tanulmányt ne lehetne hallani a „Zarándok útjáról“.

Volt már egy kiadása e műnek magyar nyelven, de a fordításban oly hiányok voltak, hogy a magyar közönség nem karolta fel a remélt érdeklődéssel. A jelen új fordítás azonban nem sérti a magyar fület. Nehéz munka ilyfajta művet átültetni nyelvünkre. Minden tulajdonnévnek jelenteni kell valamit. A fordító e jelentést fordította le igen helyesen. Nehézzé teszi a fordítást az is, hogy a mű természetének megfelelőleg, igen kell ragaszkodni az eredeti szöveghez. A fordító sikerrel leküzdé e nehézségeket. Nyelvi szempontból is élvezettel olvashatjuk a Londoni Traktátus-Társulat ez új ajándékát, melynek gyönyörű színes és egyéb képei s magának az egész nyomdai kiállításnak sikerült, díszes külalakja dicséri a társulat ízlését és munkatársai ügyességét.

Áldja meg az Isten e könyvben rejlő erőket, hogy az olvasók találjanak benne vezetőt, jó barátot lelkük hitének erősítésében, Krisztus követésében a keskeny ösvényen, a zarándok úton.

Forgács Gyula.

JÓ KÖNYVEK.

A Luther-Társaság az idei karácsonyra is adott ki magyar, német és tót nyelvű egyházi beszédeket a szórványban lakó evang. híveink számára. Majba Vilmos titkár a beszédeket kellő mennyiségben mindazon gyülekezetekbe küldte, a melyek a mult ünnepi alkalmakkor kértek. — Ha valamely egyház tévedésből nem kapott volna, a titkár értesítést kér, hogy sürgősen pótolhassa. (Lakása: Budapest, VII., Rottenbiller-utca 12.)

Jézus élete evangyéliomi képekben. Irta dr. Masznyik Endre, theol. akad. igazgató-tanár. Kiadta a Magyar Prot. Irod. Társasági Ára 3 kor. Magyar nyelven az első nagyobbszabású mű Jézus életéről. Nem tudóskodó munka, hanem a szívhez szól s a szívbe akarja Jézust bevezetni. Olvasóink egyes szép részeit ismerik a Családi Lap-ból, a mely évek óta közölt a készülő munkából. Hisszük, hogy a mi töredékekben tetszett, a maga egészében még jobban fog tetszeni.

VEGYES.

25 évi lelkészi jubileum Fóton. A pestmegyei esperesség, illetve a fóti egyház nov. hó 21-én ünnepelte szeretve tisztelt főesperesének, mint lelkésznek, 25 éves jubileumát. Az érdem elismerést, hálát és köszönetet kapott a lelkes munkás. Huszonöt éve működik Szeberényi Lajos F. az Istenországa építésében, ez idő alatt nagy hódítást tett a lelkekben. Nemes buzgalommal viszi előre egyháza ügyeit, ténykedéseit mindig és mindenütt siker, megelégedés és Isten áldása koronázza.

Hogy mit és mennyit tett Csabán nagy $2^1/_2$ ezerre menő magyar intelligens híveinek lelkében, mit alkotott Fóton, azt azok látják, a kik közvetlenül szemlélik áldott munkásságát, Csabán két működési csarnok nyílt meg számára. A templom és az iskola. Mindkét működési tér egész embert kivánt és foglalt el s mindkét téren férfiasan megállta helyét. Fóton mint lelkész, mint egyházigazgató és építő hatott, alkotott és gyarapított, ezt látja mindenki ki e kis egyháznak 16 évi fejlődését figyelemmel kiséri és mérlegeli. Facta loquntur. Nincs itt szóvirág. Fáradoz, munkálkodik, kopogtat, kér, lélkesít, mert maga lelkesedik a legnagyobb erélylyel, lángoló ékesszólással, csüggedni nem tudó jókedvvel, bizalommal az 1875-ik évben anyásított egyháza érdekében. Mint esperességi tisztviselőt 15 év óta munkakedv, férfias lelkület, szilárd akarat jellemzik. Azért ültette a nagykiterjedésű bányai egyházkerület legközelebb Scholtz Gusztáv püspök után főjegyzői székébe. A munka,

a szorgalom és tett embere ő. Mintha attól a 60 anyacsalád méhtől tanulta volna a tevékenységet, mely paplaka kertjében egész nyáron át dolgozik és Istent dicsőítve zümmög. Dolgozik több emberként sokoldalúan, mint a kire ezután nagyobb feladat, tágasabb munkamező vár, mint a melyet eddig végzett.

Szeberényi Lajos nem barátja a jubileumoknak. Hogy ő 25 év óta működik, arról hallgatott mindenki előtt. De hogy Isten előtt megalázza magát hálás lelke az epochális napon, a dekanátus papjait és családjait hívta össze papi úrvacsorára a forduló időpont előtt egy héttel.

Az ünnepen megjelent a pestmegyei esperesség küldöttsége, élén a tevékeny és ügybuzgó, egyházi téren szép multú, nagy jövőre hivatott Földváry Elemér esperességi másodfelügyelő és elnöktársa, Sárkány Béla alesperes s a meglepett házigazdát, egy év óta főesperest hivatalos komolysággal, lángoló ékesszólással igy üdvözli Földváry többek között: „Szivünk tiszta érzelmeit, lelkesültségünket hoztuk el nagy érdemeiért. Nem tudjuk azokat kellően mérlegelni és méltatni. Az esperességben tanusitott tisztviselői tevékenysége nagyobb-e a fóti egyházban tapasztalt sikereinél, azt a Mindenható tudja megitélni. De nekünk a kettő — egy. Fót a mienk, a fóti lelkész a mienk, működésének félreismerhetlen, áldott eredménye is a mienk. Áldja meg az Úr nemes igyekezetéért, mi csak hálásan elismerni, köszönni tudunk s midőn azt tesszük, egyszersmind egy nemesen befutott munkaidő zárpontján és egy — azt hiszem tágabb harcmező küszöbén melegen üdvözöljük". Az érző szív megnyilatkozása volt Szeberényi Lajos felelete. Meg volt hatva. Nem kereste az ünneplést — úgymond, — de mert igy magától nyilatkozik az meg, jól esik küzdő lelkének.

Ezután a szomszédos rákospalotai egyház küldöttsége tisztelgett előtte; az elnökség Kovácsi Kálmán és Ivánka Pál kifejezést adtak a főesperes előtt annak, hogy *mily vasszorgalmú és készséges;* a rákospalotai egyház az esperességben legtöbb dolgot ád a főesperesnek s ő mindenkor számunkra készen áll. Mire Szeberényi megjegyezte, hogy egy fejlődő és virágzó egyháznak, mint a palotai, mindig készen áll rendelkezésére. Ezután értékes jubileumi ajándékot nyújtottak át a rákospalotaiak: biborselyem bélésü dobozban aranyozott iróasztalkészletet. A fótiak csak akkor tudták meg, mi történik az ő szeretett papjukkal, mikor látták a sok kocsit a paplak előtt, sietett is a presbyterium tiszteletet adni, melynek élén dr. Szelényi Aladár fő- és Falvay Antal másodfelügyelő a fóti egyház hálaját tolmácsolta. Négy nappal később egy művészi alkotású díszalbummal kedveskedtek. Az esperességi küldöttségben számos egyház képviselete vett részt: Alberti, Aszód, Bénye, Csomád, Cinkota, Domony, Péteri, Pilis, Rákoskeresztúr, Újpest, Vác vagy papjával, vagy felügyelőjével, vagy mindkettővel képviseltette magát.

A rögtönzött áldomáson szép pohárköszöntők hangzottak el. Igy többek között Zolnay Jenő, az esperesség ügyésze, Kovácsi Kálmán, Szilárd János és Holéczy János szintén kifejezték hű ragaszkodásukat. Mindenki az óhajjal távozott csendes otthonába: „vajha a Mindenható a mi jó és nemes lelkü, kitünő talentumokkal megáldott Szeberényi Lajosunknak az 50 éves papi jubileumot is engedné megérni. *Szilárd János,*
lelkész.

Uj evang. templom a fővárosban. Mult számunkban ezen cim alatt hozott hirünket annyiban kell helyreigazitanunk, hogy a Deák-téri és fasori templomban, melyek a pesti magyar és német egyháznak közös tulajdonát képezik, magyar és német nyelven hirdetik Istennek igéjét. A várbeli templomban és az óbudai imaházban szintén magyar és német nyelven prédikálnak.

Vallásos esték. Magyarbolyban is megkezdődtek a vallásos estélyek. Nov. 21-én a helybeli lelkész „Az egyház lényegéről és jelentőségéről", nov. 28-án Az egyházi évről s a karácsonyi ünnepkörről tartott előadást. A vallásos esték mindig közénekkel, imával, bibliaolvasással kezdődnek és végződnek. Az ev. nőegylet nov. 25-én tartotta offertoriummal összekötött estélyét, a mely alkalommal az „Irgalmasság és igazság"-ról tartott felolvasás, továbbá ének és szavalat gyakorolt épitő hatást a megjelentekre. Úgy a vallásos estélyt, mint a nőegyléti összejöveteleket általában nagy közönség látogatja.

A soproni theologusok Rétiben. A soproni ev. theologiának ifjúsága Bancsó Antal, Prőhle Károly és Kárpáti Sándor tanárok vezetése alatt ádvent első vasárnapján a győrmegyei Rétiben lélekemelő vallásos estélyt tartott. A délelőtti istentisztelet folyamán Bohár László, az önképzőkör titkára mondotta az egyházi beszédet. A délutáni könyörgésen pedig Ihász László IV. évf. hallg. tartott irásmagyarázatot. A tulajdonképeni vallásos estély öt órakor vette kezdetét a következő műsorral: 1. Ima. Olvasta Kovács Zsigmond réti-i lelkész. 2. Prőhle Károly theol. tanár „Az emberiség ádventjéről" cimen, a Krisztus megjelenését közvetlenül megelőző pogányés zsidó-világról tartott felolvasást. 3. A 130. zsoltár. Kárpáti Sándor énektanár vezetésével előadta a theol. férfikar. 4. Porkoláb Gyula: A vormsi kihallgatás. Dialóg. Előadták Bohár László (Luther) és Bándy Miklós (Eck) III. évf. hallgatók. 5. Záró ima. Mondotta Németh Sándor II. évf. theol. hallgató. A templomot zsufolásig megtöltő közönségre az estély igazán épitő hatást gyakorolt. Theologus ifjaink nagyon szép emléket hagytak maguk után Rétiben s a magyaros szivességre való fogadtatás felejthetetlen emlékével érkeztek vissza.

Luther-Társaság.

1. *A dunántúli egyházkerület* évi adománya 600 K.

2. *Alapító tagok tőkefizetése:* Báró Feilitzsch Artur Kolozsvár 200 K, Basch Gyula Budapest 200 K.

3. *Alapító tagok kamatfizetése*: Dr. Krcsmárik János 10 K, Lehotzky Antal 20 K.

4. *Rendes tagsági díjak évi 8 koronával 1906-ra:* Uhlmann Lajos, Sass János, Bereczky Sándor, Galli Lajos, Walther Ágost, Horváth Lajos, Majba Vilmos, Czipott Géza

(4 K), Ruszti egyház, Kasper József, Kolbenhayer József, Thomka László, Kassai II. egyház, Vadosfai egyház, Soproni alsó egyházi lelk. egylet, Kassai I. egyház. dr. Baltik Frigyes, Molnár János, Molnár István, Abonyi Károly, Ihász László, Soproni főgimn. magy. társ., Schuster Károly, Szombath György, Payr Sándor, Tomka Gusztáv, Szontagh Andor, Barsi egyházmegye. Körmöczbányai egyház. Schnabel Emil, Joanovics Győző, Greisinger Róbert, Raab Károly, Jeszenszky Nándor, Holéczy Mariska, Händel Vilmos, Jausz Vilmos, Borbély János, Hittig Lajos, Bauczó Antal, Fekete Nándor, Debreczeni egyház, Kovacsik Samu, Késmárki egyház, Horváth Sámuel, Horváth László, Hodza János, Fermczy Izabella, Magyaróvári egyház, Tátraaljai egyházmegye, Kovács Sándzr, Pozsonyi theol. Otthona, Hajts Bálint, Gyomai egyház, Kovács Dániel, Felsőlehotai egyház, Sztehló Gerő, Soproni theol. önk. kör, Beszterczebányai elemi iskola, Hegyaljai egyhármegye, Welky János, Beszterczebányai evang. egyesület, Sponcz Andor, Borzay Miklós, Karsay Imre, Pethő Pál, Mészáros Károly, Weber Rudolf, Hyürky Pál, G. Szabó Lajos (2 K).

1907-re: Nagygeresdi egyház, Bősze István, Dapsy Viktorné, Draskóczy László, Ferenczi Samu.

4. *Fiókegyleti rendes tagoktól évi 4 koronával 1906-ra:* Molnár Sándor, Materny Lajos, Forgách Károly, Kéler Ákos, Plavecz Gyula — *1907-re:* Bősze János, Soboró leányegyház, Nagyványi Fekete Gyula.

6 *Fiókegyleti pártoló tagoktól évi 1 koronával 1906-ra:* Frenyo Dániel, Ramtóczky Pál, Lersch Jonathán, Molnár Pál, Dóka István, Hegedűs Mihály, Kardos József, Polgárdy János, özv. Németh Gergelyné, Sobori nőegylet, Hrabovszky Mór, Iványi Antal, Gombkötő István, Günther Károly, Selmeczi János, Weilbacher Károly, Schmickl Károly, Lazányi Samu, Iván egerszegi 17 pártoló tagtól 16 K.

7. *Kiadványokért:* Majba Vilmos útján befolyt 3 K.

8. *Adományokból:* Lutor Albin Nagyszombat 3 korona 90 fillér,

Összesen befolyt 1692 K 90 f.

Budapest, (IV. Deák-tér 4.) 1906. december 1-én

Bendl Henrik,
társ. pénztáros.

A LUTHER-TÁRSASÁG
KIADÁSÁBAN MEGJELENT
UJABB KIADVÁNYOK

HÁRFAHANGOK.
Vallásos költemények gyűjteménye egyházi és iskolai használatra. Szerkesztette *Payr Sándor.* Ára fűzve 4 korona. Kötve 5 korona.

AZ EVANGÉLIOM A JELEN KORNAK HIRDETVE. Írta: *Klaveness T. H. V.* Ára fűzve 1 kor. 20 fillér.

A REVERZÁLIS.
Írta: *Raffay Sándor.* Ára 50 fillér.

KERESZTELÉSI EMLÉKLAP. Ára 50 fillér.
ESKETÉSI EMLÉKLAP. Ára 50 fillér.
(Mindkettő tót szöveggel is kapható.)

Megszerezhetők a társaság főbizományosánál, HORNYÁNSZKY VIKTOR-nál, Budapest, V., Akadémia-utca 4. sz. Az összeg előleges beküldése ellenében, vagy postai utánvéttel.

A LUTHER-TÁRSASÁG
NÉPIES KIADVÁNYAI

3. **Szózat a jó magyar néphez.** Ára 2 fill.
5. **Egy új apostol.** Irta Fidesz. Ára 10 fill.
6. **Hitet szerelemért.** Elbeszélés. Írta ifj. Porkoláb Gyula. Ára 6 fill.
8. **Az „Élet" családja.** Írta s az ifjúságnak ajánlja Dorner Soma. Ára 4 fill.
9. **A válaszúton.** (Példázat az életbe kilépő ifiak számára. Irta Paulik János. Ára 2 fill.
10. **A jó tett áldást hoz.** Elbeszélés. Írta dr. Moravcsik Gyuláné. Ára 8 fill.
11. **A ki Isten nélkül akart élni.** Elbeszélés. Írta dr. Moravcsik Gyuláné. Ára 8 fill.
13. **Tudomány és hit.** Rajz. Írta ifj. Porkoláb Gy. Ára 8 fill.
14. **Képek az életből.** Elbeszéli Király Mátyás és Kovács Andor. Ára 8 fill.
15. **A minek az ördög örül.** (Példázat templomkerülők számára.) Írta Paulik János. Ára 4 fill.
16. **Emlékezzetek!** Búcsúszó a konfirmandusokhoz. Gerok után: Ladányi. Ára 2 fill.
17. **Hiú álmok.** Elbeszélés. Írta Torkos László. Ára 10 fill.
19. **A testvérek.** Elb. Írta Moravcsik Gy.-né Ára 4 fill.
20. **Széchy Györgyné, Homonnay Drugeth Mária.** Írta: Frenyó Lajos. Ára 10 fill.
21 **Rajzok és elbeszélések.** Különféle szerzőktől. Ára 10 fill.
22. **Az apa bűne** és **A testvérek.** Két elbeszélés. Írta: Király Mátyás és Kovács Andor. Ára 10 fill.
23. **„A mi Istenünk beszéde megmarad mindörökké."** Történeti rajz. Írta Frenyó Lajos. Ára 10 fill.
24. **Irgalom.** Elbeszéles. Irta Moravcsik Gy.-né Ára 10 fill.
25. **A két Széchy.** Életrajz. Irta Frenyó Lajos és **A Szentlélek útja.** Elbesz. Irta Petry Gyuláné. Ára 10 fill.
26. **Dicső elődök, törpe utódok.** Életrajz. Írta Frenyó Lajos és **A király és a szegény anyóka.** Történeti rajz Franciából Győri Elemér. Ára 10 fill.
27. **Nagy Márton esete.** Elbeszélés. Írta Béri Gyuláné és **Az ezermester.** Elbeszélés. Írta Győri Elemér. Ára 10 fill.
28. **Gabonaszemek az életnek kenyeréhez.** Írta Sass János. Ára 10 fill.
29. **Három elbeszélés.** Írta Horváth Lajos. Ára 10 fill.
30. **Imádkozzunk.** Elbeszé és Irta Petry Gyuláné. **Ifjú hitvallók.** Történeti rajz Irta Frenyó Lajos. Ára 10 fill.
31. **Bizzunk Istenben.** Elbeszélés Irta Olyntha. Ára 10 fill.
32. **A szép Forgách Zsuzsánna.** Történeti elbeszélés Irta Horváth Lajos. Ára 10 fill.
33. **Karácson-est.** Elbeszélés. Irta Geduly Lajos. — **A ki mindenekre vigyáz.** Irta Petry Gyuláné. Ára 10 fill.
34 **Apró történetek.** Közli: Paulik János. Ára 10 fill.
35. **A vallásos édesanya.** Irta Horváth Lajosné. — **A galgóci husvét.** Irta Horváth Lajos. Ára 10 fill
36. **Kis káté a váltanokról.** Kérdésekben és feleletekben összeállította dr Lechler K. Ford.: Kapi Béla Ára 4 fill.
37. **Karácsoni ajándék** Elbeszélés. Irta Geduly Lajos és **Karácsoni vendég.** Elbeszélés. Irta Parrag F. Ára 10 fill.
38. **Az ördög bibliája.** Elbeszélés. Irta Paulik J. Ára 10 fill.

Sorozatból az 1—2., 4., 7., 12. és 18. számok elfogytak. Megrendelésnél csupán a szám megnevezése szükseges.

Megrendelhetők a főbizományosnál
HORNYÁNSZKY VIKTOR könyvkiadónál, BUDAPEST, V., Akadémia-utca 4. szám.

Hornyánszky Viktor cs. és kir. udv. könyvnyomdája, VI., Aradi-utca 14. 36.792.